

#4 21

FOLKEHØGSKOLEN

PORTRETTET
BJØRN HATTERUD
side 03

FOLKEHØGSKOLEUKA
FANA
side 16

22. JULI
IKKE TIE
side 20

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:

Øyvind Krabberød
ok@folkehøgskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehøgskole.no

Redaksjonsråd:

Live Hokstad, Dorte Birch og Angelina K. Christiansen

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før
utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og
november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **U Oslo (uoslo.no)**
Forsidefoto: Ine Kupaen Sætren
Produksjon/trykk: **Polinor**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehøgskole.no
www.folkehøgskoleforbundet.no
www.friluftfolkehøgskole.no

Generalsekretær:
Angelina K. Christiansen
angelina@folkehøgskole.no
tlf: 959 60 115

Leder:
Einar Opsvik
Bakkevegen 36, 6150 Ørsta
einar@folkehøgskole.no
tlf: 971 76 112

Styremedlem:
Mariann Aaland
Buskerud folkehøgskole

Styremedlem:
Ronnie MAG Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:
Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

Styremedlem:
Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

1. varamedlem:
Lise Tirslog
Trøndertun folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehøgskole.no

Daglig leder:
Dorte Birch
dorte@folkehøgskole.no
tlf: 913 52 372

Fagpressen

INNHold

03 Leder, Øyvind Krabberød

04 Portrettet –
Bjørn Hatterud

07 Foto: Mer enn ord

08 Pedagogiske inspirasjonskilder

14 Kokkens: Wigdis Gulbrandsen

16 Folkehøgskoleuka Fana

19 Spalte: På hjertet

20 Innspill – 22. juli

22 Bøker:
Inge Eidsvåg – I livets skole

23 Bøker:
Bjørn Hatterud – Mot normalt

26 Spalte: Benedictes metode

28 Kunst: Foto – Møllersamlingen

30 Sanksjoner:
Intervju – Bjørn Olav Nicolaisen

32 Sanksjoner:
Innspill – Kristin Smith

34 Folkehøgskolene
mot flyttestrømmen

36 Tollefsen: Fra kaikanten

37 Folkehøgskolene på Arendalsuka

39 Masteroppgave:
Bærekraft – Frida Isungset

42 Nye rektorer

43 Arbeidslivet:
Angelina Christiansen

44 Lederen: Einar Opsvik

45 Folkehøgskoleforbundet

47 Pedagogisk utvikling

48 Collage – Oslo Pride

49 Nytt fra informasjonskontoret

50 Internasjonalt utvalg – om kler

52 Baksiden: Tekst/diktstafetten

FRIHETEN I FOLKEHØGSKOLEN ER UMISTELIG OG HELLIG

Danske Ole Jensen spør: *hva er det som gjør folkehøgskole til folkehøgskole, og sier blant annet: Hvis folkehøgskolen bare er noen spredte tilbud av hobbyaktig art, som ikke er bundet sammen av det som er felles, så er det ikke folkehøgskole. Det blir åndløst i stedet for et sted av ånd.*

Folkehøgskole er rett og slett ikke en skole for fagets skyld, men for livets skyld!

Når vi driver folkehøgskoler er det heller ikke først og fremst for å skape arbeidsplasser, men det er for å drive en skole hvor danning er omdreiningspunktet, som skaper en plattform og miljø for å søke dypere, stille spørsmål, skape refleksjon og undring over livets gåte. Bidra til deltakelse og demokratisk dannelse – gi livsopplysning. Og det hele uten karakterer og pensum og diktat fra myndighetene – denne friheten er umistelig og hellig for folkehøgskolene.

Tidligere daglig leder i Folkehøgskolerådet, Christian Tynning Bjørnø, nevnte ved flere anledninger at det kunne være godt med en ny gjennomgang av folkehøgskolene, at skolene ville tjene på det. Mens daværende kunnskapsminister, på rektormøtet 2020, Jan Tore Sanner (H), ikke var sikker på at det var en lur idé for folkehøgskolene.

Nå har kunnskaps- og integreringsministre Guri Melby (V) likevel gått i front og ønsker en gjennomgang av folkehøgskolene – med en ny NOU (Norges offentlige utredninger). Det er nedsatt et utvalg og oppgaven er å levere sin innstilling innen 1. oktober 2022.

Utvalget skal særlig vurdere følgende:

- hva som bør være folkehøgskolenes samfunnsoppdrag, herunder hvordan skolene kan bidra til å løse konkrete samfunnsutfordringer
- hva som kjennetegner god faglig kvalitet i folkehøgskolene
- hvordan man kan videreutvikle og sikre den faglige kvaliteten ved folkehøgskolen
- behovet for kunnskap om folkehøgskolene, utdanningene og elevene som går der og hvordan man kan sikre et oppdatert kunnskapsgrunnlag framover
- økonomiske og juridiske rammevilkår for folkehøgskolene, herunder

Vi skal ikke ta alle sorgene på forskudd.

Det kan være godt med en gjennomgang og få et lys på hva folkehøgskole er og skal være. Vi ønsker å tro at Guri Melby har gode hensikter. Men vi skal være framoverlente og klare for å gi tilbakemeldinger når sjansene byr seg. Det må være klinkende klart at folkehøgskolen ikke skal være en oppdragsskole som staten kan bruke som den ønsker, vi har en egenverdi som deltaker i det samfunnsbyggende arbeidet, i demokratiet Norge. Men arbeidet med

en ny NOU kan gi fornyet refleksjon hos oss på hva vi vil som folkehøgskole – hva som er vår *raison d'être*.

Høringsprosessen etter NOU 2001:16 «Frihet til Mangfold» ga folkehøgskolene mulighet for å uttale seg, og skapte god aktivitet i skoleslaget. Vi håper på en tilsvarende prosedyre denne gangen. Men hvordan behandlingen av NOU-en blir når den er ferdig er opp til regjeringen. Den kan sendes på høring før de endrer loven, eller den kan sendes på høring før de lager en stortingsmelding med forslag til tiltak (f.eks endringer i loven), eller den kan bli lagt i en skuff...

Utvalget på elleve representanter er i gang med arbeidet sitt under ledelse av Rode Margrete Hegstad. Assisterende rektor ved Sund folkehøgskole og nestleder i styret i IF, Astrid Moen, er sammen med styreleder i NKF, Gunnar Birkeland, oppnevnt til å delta i arbeidet med ny NOU om folkehøgskolene, fra skoleslagets side.

Vi er spente og ønsker lykke til med arbeidet!

Øyvind Krabberød

BJØRN HATTERUD: MED DRAGNING MOT DET

SMÅLE OG RARE

På forsommeren fikk vi et intervju med Bjørn Hatterud (44). Mannen fra bygda Veldre nord for Brumunddal i Ringsaker kommune, som just har mottatt Fritt Ord pris for 2021. Han har skrevet kritikerroste bøker, fått sin time i Sommer i P2, er kulturskribent, kunstkritiker, musiker, debattant og kurator – også. Men veien dit har vært bratt og krevende, og stadig er det dype hull i den veistrekingen som heter livet.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

Bjørn vil at vi skal treffes på Dragens ved Bjerke travbane, rett ved der han bor i en av blokkene. En kinarestaurant helt stripet for glamour, som er hans stamsted. Han kommer som avtalt, vi setter oss ute – det er sol over Groruddalen, sommeren står for døra. En Cola Zero og litt vann er alt han vil ha.

Det er lett å få praten i gang med Bjørn. Han er på offensiven, vennlig og glad. Tror han rett og slett liker å prate. Og brumunddølen har mye å fortelle fra sin reise – en klassereise og en vond sykdomshistorie som aldri tar slutt. Han er født med en form for ryggmargsbrokk og klumpfot. Helt fra han var liten gutt har han vært igjennom en lang rekke smertefulle behandlinger og operasjoner. Tidlig i tenårene skjønte han også at han var homofil, det gjorde ikke livet lettere.

– De fysiske smerte jeg hadde var enorme, men tanken på å stå fram som homo var så mye verre. Så da jeg fortalte det, var det fordi jeg var i ferd med å bryte sammen totalt, forteller Bjørn.

Han lever stadig med smerter. Det har vært angst og depresjoner, men nå er han opptatt av å leve her og nå, gjøre det beste ut av det. – Jeg er ikke alltid glad, det er viktigere å finne mening enn lykke, og for å finne mening må en også gjøre ting som er ubehagelige. Hvis en higer etter lykke så blir livet fort en nedtur – jeg leter etter en følelse av mening.

Bitterhet ligger fjernt fra denne mannen som er vel kjent med motbakker.

LIKER DET SMALE

Da Hatterud startet på videregående på Brumunddal og kom ut av «skapet» som homofil ble han utsatt for grov mobbing

og opplevelse av utstøting. Som 21-åring ville han bort – han var langt nede da han i 1998 ringte til Skjeberg folkehøgskole og spurte om de hadde plass til en homofil elev. Det ble et viktig og godt år i Østfold med musikk og lyd. – Jeg ble hundre prosent akseptert fra dag én, og da ryktet gikk om at jeg var homo var det flere som sto åpent fram. Det var enormt viktig, jeg ble godtatt som den jeg var og det var veldig avgjørende for å få venner og nettverk som har vært med videre i livet.

Bjørn kunne ikke noter da han startet på musikklinja. Men han fikk prøve seg på instrumenter og var med på å lage tekster. Det var lydbiten som var mest interessant for ham. De fikk eksperimentere og bruke lydstudioet – det var viktige erfaringer for hans videre musikkariere.

– Jeg er nerd og liker det smale. Det er alle unntak som gjør verden vakrere. Jeg søkte tidlig musikk som var rar nok, og liker Arne Nordheim og Karlheinz Stockhausen – rett og slett det som er stygt og fælt. Det gir ro, gjenkjennelse og glede. Unntak er morsommere en regelen. Det som er avvikende er spennende i seg selv. På folkehøgskolen var det plass til særegenheter – det å være annerledes var positivt, så jeg fikk positive tilbakemeldinger på den jeg var, fikk rett og slett mer sjøltillit og et mer positivt selvbylde.

Bjørn har gjennom livet som sagt hatt en dragnings mot det smale og rare. Han forelsket seg i artister og band som ikke alle andre likte, som for eksempel Yoko Ono, Nina Hagen og Diamanda Galás. Og menn med dyp stemme og rusavhengighet; Johnny Cash, Tom Waits, Captain Beefheart og Screamin' og Jay Hawkins – elsket han. Han snublet etter hvert inn

hos støymusikk-folket, som han beskriver som et vidåpent kulturelt miljø der høy og lav, utdannende komponister og punkere møttes på like for. Hatterud har selv en stor produksjon som musiker – den kan letes opp på Spotify.

KULTURANALYSE

Etter folkehøgskolen flyttet han inn i bokollektiv på Grünerløkka i Oslo – og bodde der og i studentboliger i ett tiår. Det var krevende år med mye sykdom, depresjon og angst. Han studerte på universitetet, og kunne gjøre det i sitt tempo med sin uføretrygd. Det ble en og en halv bachelor, og en avbrutt master – med fagene kulturhistorie, kunsthistorie, musikadministrasjon og humor- og kultur. Han begynte så smått å freelance for ulike tidsskrift og blad, særlig innen kunstfeltet.

Hatterud er opptatt av kulturanalyse, å analysere høy og lavkultur, urent og rent, vakkert og stygt – å utfordre binære motsetningspar. Han utforsker det som er innenfor og utenfor. Hans egen klassereise er med på veien. – Det å gå inn i akademia var krevende, jeg manglet språk og kutymmer. Måten å argumentere på – for og imot var fremmed. I arbeiderklassen hopper en rett til konklusjonen, det var det jeg hadde i ryggsekken. Middelklassen er flinkere til å snakke overfladisk om ting de ikke vet noe om, mens jeg kom fra et samfunn der man ofte var ute etter å bekrefte hverandres sannheter, ikke å snakke så mye rundt ting.

Han har med seg det brede og det smale, og er ikke redd for å innrømme harryturer og dansebandfestivaler i Sverige, Terje Tysland og Kikki Danielsson. – Det er en frihet og lærdom i å skille seg ut,

men jeg liker også dem som ikke passer inn i det smale.

I dag nyter Kulturrådet godt av Bjørns kompetanse, han er vara der. Brumunddølen ble lagt mer merke til etter hvert, og fikk plass på diverse konferanser med sine tanker om hva som er innafor og utafor. Hans første bok *Mot normalt* fikk gode kritikker, det samme gjorde *Mjøsa rundt med mor* – bøkene fikk stor oppmerksomhet. Det er ikke få ting han har bidratt med. CV-en med publisasjonsliste er på 65 sider, smiler han.

BIL ER SPRÅK

Tida går fort i godt selskap. Bjørn gestikulerer og ler, salver stunden med sin optimistiske, nysgjerrige og lyse stemme, jeg skriver for harde livet. Han jobber mye, har kontor litt lenger oppe i Groruddalen. I blokka på Bjerke trives han, kjæresten Peder gjennom 16 år har leilighet en annen plass i byen.

Hatterud publiserer masse. Han har hatt faste spalter i magasiner som Folkemusikk, Cupido, Ny Tid og Minerva. Nå skriver han fast i Klassekampen og Billedkunst. Han har funnet rutiner som fungerer for han, støtten fra NAV er viktig for tryggheten, på grunn av helseproblemene kunne han ikke fungert i en vanlig jobb, men han kan nå jobbe når han orker. Men i dag innrømmer han at han får så mye penger inn at det ikke kommer noe fra NAV. – Tankegangen fra folkehøgskole med dannelse lærte meg på mange måter å bli selvdreven, framdrift i seg selv er jo veldig viktig.

- Hvorfor skriver du på nynorsk?
- Det startet da jeg skrev for Syn og

Segn. Retteprogram gjorde det lettere, og det ligger ganske nær dialekta mi. Det ligger også et filter der, en avstand – jeg hadde jo ikke nynorsk som hovedmål på skolen.

Bjørn Hatterud har fått sine portrettintervju og ble «lyssatt» i Drivkraft i NRK. Han fikk en time i P2 å boltre seg i med

Hedmark, Romerike og Hadeland, lange turer til «fucking nowhere» – kjøper kebab og drar hjem igjen. Når jeg kommer kjørende til møter i kultursektoren der de færreste bruker bil eller har sertifikat ser de lettere forundret på meg.

Bjørn Hatterud mottok Fritt Ord prisen 2021 for boka *Mjøsa rundt med mor* – for å belyse samfunnssituasjonen og ytringskulturen for funksjonshemmede. Prisen fikk

han sammen med forfatterne Olaug Nilssen og Jan Grue. I boka som kom ut i 2020, tar Bjørn med mor ut på en dagstur på småveier rundt innsjøen. Det er nærmest en ny sjanger han innfører. Det er en fortelling om en mor og en sønn på biltur rundt Mjøsa. I tanker og samtaler blir vi med på en reise mellom fortid og nåtid, bygda og byen, mellom ulike lag av minner fra livet til en bygdegutt med arbeiderklassebakgrunn. Foreldrene har betydd mye for ham og har alltid støttet ham. – De var alltid tydelig på at jeg var annerledes og at det var bra, det er jeg evig takknemlig for.

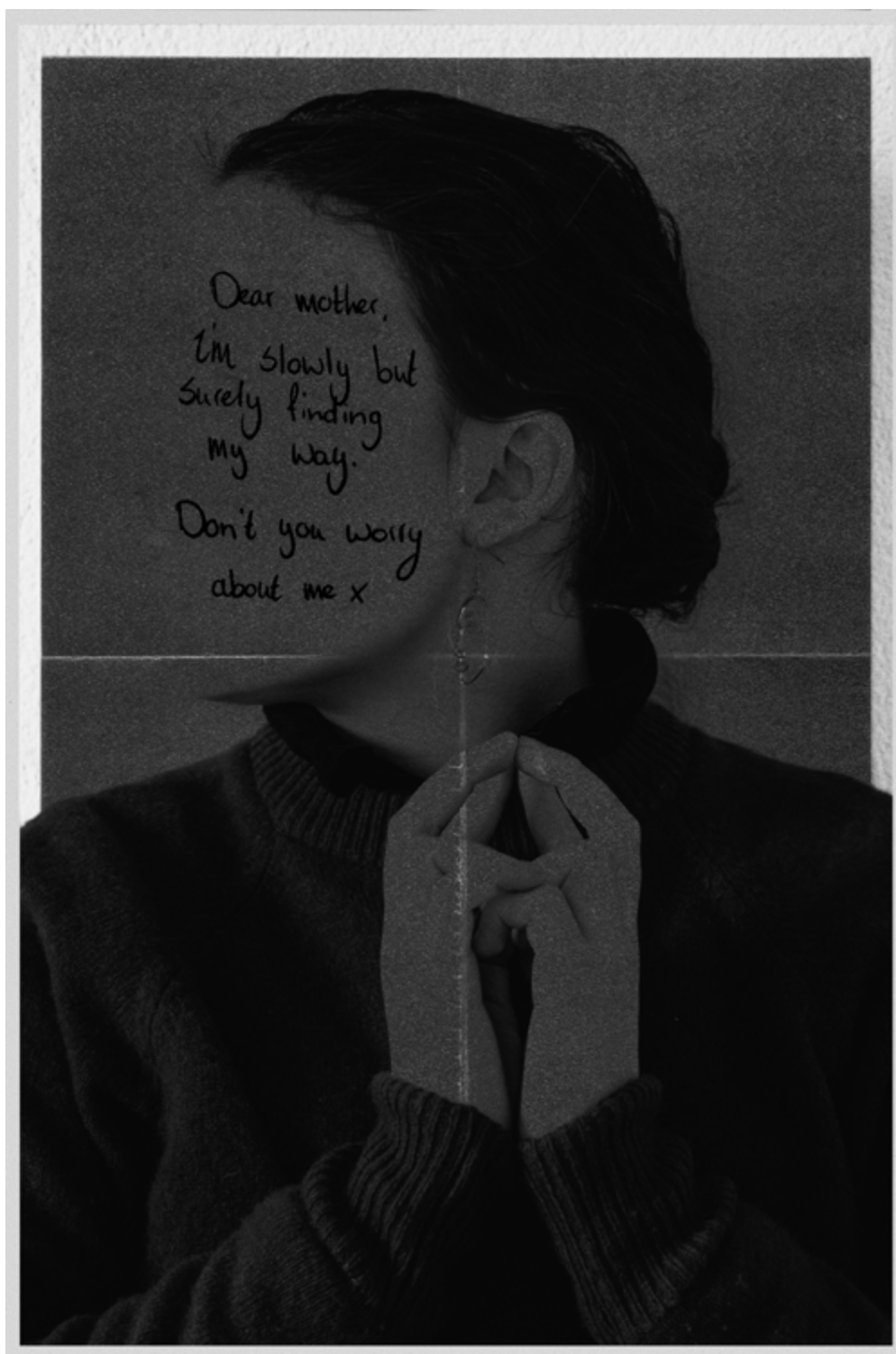
Men hvor hører han hjemme nå, i Groruddalen eller på Hedmarken?

– Det interessante med klassereisen er at du mister litt fotfeste både der du var og dit du kom. Du kan aldri gå tilbake og være den du var, og du forandrer deg aldri nok til å passe helt inn dit du kommer, avslutter Hatterud som må videre til nye avtaler. Jeg takker for en berikende samtale.

Sommer i P2, var det ikke kunst som var overskriften, men derimot bilkjøring. Han er vokst opp med biler og han innrømmer at uten den kunne han ikke levd slik han gjør i dag. – Og bil er et slags språk på bygda, bil er frihet og den former kulturen. Jeg har kjørt de fleste småveier på

Mer enn ord

“Takk for at jeg fikk gå med deg et lite stykke”

Foto: **Julia Vermeulen**

Peder Pedersen,
fotolærer Lofoten folkehøgskole

Steinerskole og steinerpedagogikk

En ny fremtidsvisjon for et fredelig Europa førte til en pedagogisk suksess.

Steinerpedagogikkens bakteppe var den dramatiske situasjonen i Europa etter første verdenskrig, preget av sosial nød og revolusjonære tilløp. Da freden kom lanserte Rudolf Steiner idéen om en ny sosial fremtid for Europa i boken *Kjernepunktene i det sosiale spørsmål* som snart solgte i 80 000 eksemplarer. Idéen gikk ut på at samfunnet skulle organiseres i tre innbyrdes uavhengige områder uten maktsentrum. De tre virkeområdene ville bestå av et fritt kulturliv, et likeverdig rettsliv og et broderlig næringsliv. Statens rolle måtte minimeres så mye som mulig for å forhindre den korporatisme som oppstår når staten vokser og finnes med overalt. Ingen statlige eller overstatlige institusjoner skulle kunne utøve makt over de frie virksomhetsområdene, og samfunnet skulle slik kunne utvikles mer som en levende organisme enn som et toppstyrt system. Idéen om den enkeltes frihet til det felles beste var helt sentral.

I årene 1919–20 fikk Tregreningstanken stor oppslutning i Tyskland, både blant enkeltmennesker og i det organiserte samfunnslivet så som i arbeiderrådene, blant industriledere, politikere osv. I avisoverskriftene fra denne tiden skildres to mulige fremtidsalternativer under rubriker som «Tregrening eller bolsjevisme».

Men snart skulle andre motkrefter komme på banen, og fra 1933 ta makten i form av Det tredje riket. Hadde den allmenne opinionen våknet mens tid ennå var, så hadde kanskje Tysklands og Europas historie, samt forholdene i dag, vært annerledes.

Det ble altså ikke Steiners sosiale modell og tregreningstanken som Tyskland valgte som sin vei inn i fremtiden. Bare steinerskolen overlevde, og realiserte dermed en del av tregreningsideen som et eksempel på et fritt åndsliv. Tanken var at pedagogikken i steinerskolene ville danne et grunnlag for de menneskene som siden skulle kunne realisere tregreningen.

Når det ble klart for Steiner at den sosiale modellen utfra tregreningstanken likevel ikke ville føre frem, satset han i stedet på å etablere en friskole som et

eksempel på det frie kulturlivet – men også fordi en forutsetning for å endre samfunnet er å endre skolesystemet.

Den første frie skolen ble startet for barna til arbeidere ved Waldorf Astoria sigarettfabrikk i Stuttgart høsten 1919, derav navnet Waldorfskole. I Norge har vi brukt navnet Steinerskole allerede fra starten i 1926. I dag finnes det 32 steinerskoler i Norge og mer enn 1 000 steinerskoler i alle fem verdensdeler. I tillegg kommer et stort antall steinerbarnehager og helsepedagogiske virksomheter for elever med spesielle behov.

FINNES DET LIKHETER MELLOM STEINERSKOLER OG FOLKEHØYSKOLER?

Det finnes to frie skoleslag i Norge som begge har et tydelig forhold til den grundtvigske kulturarven og verdigrunnlaget. Frem til ca. 1970 var dette tilfelle for hele den norske grunnskolen, men siden er det bare steinerskolene som – ved siden av folkehøyskolene – bevisst har ført den grundtvigske tradisjonen videre.

Den mest åpenbare forskjellen mellom folkehøyskoler og steinerskoler er at steinerskolene tilbyr oppdragelse og undervisning av barn og ungdom opp til 18 års alder, mens folkehøyskolene er et dannelsstilbud for unge voksne.

Både folkehøyskoler og steinerskoler ble i utgangspunktet startet utfra behovet av en annen undervisning og et annet menneskesyn enn det de offentlige skolen hadde å tilby. Ingen av disse skoleslagene er livssynsskoler. Begge har frihet som et overordnet mål; steinerskolens mål er *oppdragelse til frihet* og folkehøyskolens *frihet til å lære*. Begge skoleslagene har et verdisyn som utgår fra individets frihet og likeverd og som derfor ikke er kompatibelt med dogmer – hverken politiske, religiøse eller livssynsmessige.

Grundtvig mente at også materialister kunne skape gode folkehøyskoler, bare de var «Naturalister af Aand». Hans heller konkrete definisjon av begrepet ånd var *alt det som angår deg som menneske, utenfor deg selv*.

Foto: Steinerskoleforbundet

Steiner anerkjente naturvitenskapens konkrete resultater fullt ut, men noen av dens teorier oppfattet han som utilstrekkelige. Det gjaldt f.eks. idéen om at alt er blitt til av en tilfeldighet, og at det ikke er noen spesiell mening med at vi er her, samt at ingenting blir igjen av oss når kroppen dør. Steiner lanserte antroposofien: kunnskapen om det å være menneske. Her har livet vårt en dypere mening og alt vi gjør har en konsekvens for oss i det som lever videre etter at kroppen er død. Steiners åndvitenskap ligger til grunn for Steinerskolens pedagogiske idéer, men spirituelt livssynsinnhold eller antroposofi inngår ikke i undervisningen i Steinerskolen.

Og på samme måte som Grundtvig i sine skoletanker bare gir generelle antydninger for den folkelige høyskolen, så gir heller ikke Steiner en pedagogisk oppskrift, men snarere en impuls. Steiners pedagogiske idéer ble formulert i 14 foredrag som han holdt for blivende lærere ved Freie Waldorfschule høsten 1919.

HVA MAN GJØR OG HVORDAN MAN GJØR DET – ELLER HVORFOR MAN GJØR DET MAN GJØR?

Det gir en stor frihet å være lærer i folkehøyskolen, og slik er det også i steinerskolen. En steinerlærer må riktignok forholde seg til de av staten godkjente læreplanene, men det er den enkelte skoles kultur og tradisjon, samt kollegenes erfaring og kompetanse som utgjør rammen og grunnen for den daglige virksomheten – slik som det også er i folkehøyskolen. Det er ikke så lett å gi et levende og fullstendig bilde av hva Steinerskole og Steinerpeda-

gagogikk er, i en kort tekst som denne. Både folkehøyskole og steinerskole er jo praksis-baserte skoler som bør oppleves og erfares for å forstås.

I senere år har en debatt oppstått mellom dem som mener at Steiners kritikk av «Den sorte skole» eller puggeskolen ved begynnelsen av 1900-tallet bare har historisk interesse, i det de fleste skoler i dag anvender mange og varierte undervisningsformer og at steinerskolens oppdrag som reformskole er oppfylt og steinerskolene dermed kan avvikles.

Andre hevder at steinerskolen som alternativ pedagogisk retning bør videreføres – men uten Steiner og hans menneskesyn. Dette fordi de steinerpedagogiske metodene ikke lenger behøver å hente inspirasjon og legitimitet fra Steiner og hans menneskesyn, antroposofien. Steinerskolen vil da kunne profilere seg med et stort register av alternative metodiske tilnærminger og kunne oppfattes som mer allmenn. Ligner ikke dette på visse synspunkter som også har vært fremme i debatten om folkehøyskolene? Det man da ser ut til ikke å forstå, er det uholdbare i å videreføre bare metoden uten selve ideen. Både Grundtvigs skoletanker og Steiners pedagogiske ideer inneholder to like viktige komponenter: form og innhold – der metoden er formen, og ideen er innholdet. Det handler altså ikke bare om hva man gjør og hvordan man gjør det – men like mye om *hvorfor* man gjør det man gjør. Metoden og idéen er innbyrdes like avhengige av hverandre som flasken og flaskens innhold: den ene er ikke mye verdt uten den andre!

ARBEIDSFORMER I STEINERSKOLEN

Det finnes mange likheter mellom pedagogisk tenkning og praksis i folkehøyskolene og steinerskolene som det ikke er rom for å gå nærmere inn på her. Noe bør likevel nevnes.

Den folkehøyskolefaglige arbeidsformen går fra en skapende, praktisk virksomhet gjennom den erfaringsbaserte samtalen og ender med teori på et mer generelt nivå. Aldri omvendt.

På lignende måte tar man i steinerpedagogikken utgangspunkt i den skapende opplevelsen, som bearbeides individuelt og samtales om – innen den kan innlemmes som teori hos den enkelte. Kort fortalt vil metoden gjerne være at læreren presenterer nytt stoff for elevene. Både barna og læreren bearbeider deretter stoffet gjennom nattesøvnen – de sover bokstavelig talt på saken – før temaet tas opp i felles og individuell bearbeidelse neste dag. Arbeidsboken som hver elev har, er uttrykk for elevens egenaktivitet og faglige bearbeidelse.

Steinerpedagogikken henvender seg til hele mennesket – hvilket jo også er folkehøyskolens ideal. En grunnleggende idé i

steinerpedagogikken er sammenhengen mellom det tankemessige, det emosjonelle og det handlingsmessige. Dette danner grunnlaget for selvstendig dømmekraft og tilegnelse av teoretiske kunnskaper.

I steinerskolen skal eleven få strekke seg etter kunnskap i intellektuelle utfordringer, praktiske oppgaver å løse med viljen og kunstnerisk aktivitet der følelsene kommer til sin rett. En undervisning tilknyttet virkeligheten og verden omkring innebærer en dyp respekt for naturens storhet og mangfold, og for de ulike kulturers egenart.

«Jeg lærer mer av å være i skolehagen og arbeide med jorden, enn ved å lese om det.

Det er bedre å få mulighet til å gjøre det i praksis og ikke bare snakke om det.»

Elev i 10. klasse

Et hovedmål i steinerpedagogikken er å holde fokus på fagenes innhold og læringsprosessen – ikke først og fremst på det som kan måles med karakterer. Men fra 2006 har også steinerskolen fått lov til å sette karakterer i fag som er avsluttet i videregående trinn.

KUNSTNERISK OPPDRAGELSESPRAKSIS – UNDERSVINGSKUNST

Steinerskolens arbeidsform innebærer på den ene side at lærerens undervisningsform vil være kunstnerisk utformet, og samtidig at elevens bearbeidelse foregår på kunstnerisk inspirerte bearbeidelsesformer. De kunstneriske uttrykksformene vil være integrert i undervisningen og i elevenes bearbeidelse, og samtidig finnes det rom for håndverks- og kunstfag som for eksempel drama, eurytmi, tresløyd, skolehage osv. Sang og musikk er en viktig integrert del i undervisningen – som for eksempel også tegning og maling er det.

Læreren har en sentral rolle i steinerpedagogikken, og man har gjerne en og samme klasselærer i flere år. Læreren er en

som har noe å gi, og det ligger i kunstens natur at dens uttrykk varieres og tilpasses etter behov. Derav begrepet undervisningskunst.

Rytme er et viktig begrep i steinerpedagogikken, slik den er i alt som er levende; årstidene, døgnet, månefasene osv. der aktivitet avløses av hvile, og rytmen gjenntas igjen og igjen.

Mellomrommene er essensielle for alt levende, og i steinerskolens hverdag sørger rytmen for at elevene får puste – fysisk og psykisk – noe som styrker dem og gir en meningsfull skoledag og skolegang. Mot-

setningen til rytme er takt. Takten er mekanisk og pågår uten stans helt til noe tar slutt – eller man blir utbrent.

Selv om steinerpedagogikken er individuelt fokusert, så baserer den seg også på en utviklingspsykologi utfra menneskets 7-årsperioder, der visse utviklings-

trinn er felles for menneskene livet gjennom. I førskole- og skolealder er det de tre første 7-årsperiodene som er aktuelle. I den første perioden 0-7 år som avsluttes med tannfelling, lærer barna gjennom etterligning og det de trenger er derfor gode forbilder. Den andre perioden, 7-14 år, preges av

kunstnerisk formidling som kan bevege både følelser og forstand. Fysisk sett er det puberteten som foregår i denne perioden. I tredje syvårsperiode, 14 – 21 år, vektlegges det å utvikle selvstendig tenkning og dømmekraft. Den tredje perioden kjenntegnes også ved at mennesket rundt 21 års alder fysisk sett vil være ferdig utviklet.

Steinerpedagogikken har ytterligere et grunnleggende idékompleks som henger sammen med den antroposofiske firedelingen av menneskets struktur; det er den fysiske kroppen, eterkroppen, astrallegemet og jeget. Menneskets fysiske kropp består av de samme stoffene som finnes i resten av verden, i mineralene. Eterkroppen står for livsprinsippet, altså vekst og formdannelse i likhet med plantene. Astrallegemet har evnen til kommunikasjon, følsomhet og reaksjon i møtet med omverdenen, som i dyreverdenen. Den fjerde delen er jeget. Jeget knyttes til tenkning, språklige ferdigheter og selvbevissthet og dette er menneskets spirituelle side – som mennesket er alene om å ha.

Også her går tankene til Grundtvigs: Mennesket er ingen apekatt (...) men en makeløs, underfull skapning, et guddommelig eksperiment av ånd og støv ...

Tar man en titt på kjente personer i samfunnet vårt, så vil man finne at ganske mange har bakgrunn som steinerbarn. Det gjelder forsvarsminister Ine Eriksen Søreide, NATO-sjef Jens Stoltenberg, forfatter og musiker Ketil Bjørnstad, Kaj Skagen... i tillegg til en rekke fremstående musikere, skuespillere, billedkunstnere, leger, forskere, agronomer osv. og sannelig Folkehøgskoleforbundets egen generalsekretær Angelina Christiansen. Ikke helt overraskende vil kanskje noen si!

**Av Turid Ulven,
tidligere folkehøgskolelærer,
steinerpedagog mm**

Kilder:

Rudolf Steiner: Almen menneskekunnskap, Antropos 2008
Rudolf Steiner: Pedagogisk kunst – praktiske råd for undervisningen, Antropos 2011. Rudolf Steiner: Social Framtid, Antroposofiska Bokförlaget, 1999. Rudolf Steiner: Tregrening, Vidarforlaget 2008. Lex Bos: Tregrening – vad är det? Telleby, 2003. Erik Marstrand (red.): Menneske først! Antropos 1996. Henrik Thaulow (red.): Fra Askeladden til Einstein, Steinerskolen, 2016. Ninon Onarheim (red.): Mitt skip er lastet med... Steinerskoleforbundet, 2019. Anne-Mette Stabel: Hva skal vi med skole? Pax forlag, 2016. Turid Ulven: Fri som i frilynt. (2018)
www.frilyntfolkehogskole.no. Steinerbladet 3-2019. Antroposofi i Norge 2

NOTERT

MOBILITYRANNEN

At boklesingen har fått en konkurrent den ikke hadde før, er en kulturell endring av dimensjoner vi knapt aner konsekvensene av. Vet du hvor mye tid norsk ungdom mellom 9 og 15 bruker pr dag til boklesing utenom skoletiden? Ni minutter i snitt. Jeg kjenner ikke tallet for voksne, men antar at det er beheftet med overrapportering, slik Morgenbladets Bernhard Ellefsen har uttrykt det: «Jeg skjønner ikke hvor all denne påståtte lesingen finner sted; på toget er det i alle fall ikke.» Eller som en anmelder skrev i Bokmagasinet nylig: «Dersom Netflix hadde fantes da jeg var ung, hadde jeg aldri blitt en leser.»

Er mobilen en menneskeskapt tyrann? Det mest avhengighets-skapende apparat som noensinne er laget, obligatorisk å ha for å gjøre det ene, andre og tredje som inntil nylig ble gjort uten?

Arne Johan Vetlesen i Klassekampen

ENORME SOSIALE KLØFTER

- Kvifor gjer vi ikkje meir for å stoppe marknadstankegangen i Noreg?

- Eg trur Noreg ikkje har nokon garanti mot at ting kan utvikle seg dårleg her òg. Vi har store og aukande fordelingsproblem. No ser eg likevel teikn til at retorikken er i ferd med å endre seg i viktige miljø. Jonas Gahr Støre snakkar på en heilt annan måte i dag enn då han tok over som partileiar.

Internasjonalt skjer det ting, seier Hippe.

- Gradvise endringar i Verdsbanken og OECD tyder på at ein tydelegare ser konsekvensane av den marknadsradikale politikken. Ein kan ikkje lenger skjule at dette skaper enorme sosiale kløfter og mistillit til demokratiet. Det er uråd halde fram som før, kursen må bli lagd om.

Ivar Hippe i Dag og Tid

FREDA LOV

Abortlova har vore meir eller mindre freda i 40 år. Når først høgresida med KrF i spissen sette lova i spel, og venstresida no raslar med sablane for å vinne kvinnekampen fullt ut, kjem også premissane tydelegare fram.

Ifølge Nils August Andresen i Minerva (29. april) er det eit sentralt prinsipp i abortlova at «fosteret fra et tidspunkt i økende grad tillegges menneskeverd, med den følge at staten har et ansvar for å ivareta fosterets rettigheter». Det har ikkje vore vanleg å snakke om fosterets rettar på den måten som Andresen gjer her. Ikkje på lenge. Når det no kjem tilbake, er det, trur eg, ei oppdatering av abortdebatten i ei tid som på alle felt er opptatt av nett idividets rettar.

Eivor Andersen Oftestad i Dag og Tid

Folkehøgskoleforbundet
holder deg oppdatert på
www.frilyntfolkehogskole.no
og Facebook: Folkehøgskoleforbundet

HOLD DEG
OPPDATERT

KOKKENS:
**- ELEVENE ER BLITT
 MYE MER BEVISST
 PÅ HVA DE VIL HA**

Vi fikk en prat med Wigdis Gulbrandsen (63), kjøkkensjef på Buskerud folkehøgskole, etter at nye og forventningsfulle elever er kommet inn på tunet. Hun er fornøyd tilbake fra Folkehøgskoleuka på Fana hvor hun deltok på kurs for kjøkkenpersonale. De er i ferd med å sertifiseres som økologisk kjøkken gjennom Debio-ordningen, så der ønsket hun innspill og inspirasjon.

Wigdis kom til folkehøgskolen på Darbu i 2014, før det drev hun egen café og catering. Det var nok gøy, men også et pes. Hun ønsket mer ordna arbeidstid – noe hun fikk i folkehøgskolen. Med i bagasjen har hun utdanning i servitør- og kokkefaget.

– Har du merket endringer hos elevene når det gjelder mat og ønsker på disse syv årene?

– Elevene er blitt mye mer bevisst på hva de vil ha – det er et stort fokus på kosthold og mat, forteller hun.

Noen ønsker vegetar- og vegan-meny, men det er ikke mange. Et par dager i uken kjører de kjøttfritt, uten at de roper høyt om det. Fisk serveres 1-2 dager i uka.

Kjøkkenet serverer fire måltider om dagen. Lunsj består av brødmat, pålegg, ofte salater og rester.

De har om lag 2,5 stillinger total på kjøkkenet – men flere personer er involvert og har også andre oppgaver. De prøver å lage mye av maten fra bunnen, brød kjøper de inn. Men det bakes også – blant annet rundstykker og focaccia. Kostøret ligger på i overkant av 70 kroner pr elev.

– Noe som elevene er spesielt glad for å få servert?

– Taco og pizza er alltid populært, de setter også stor pris på en fiskerett vi har – soyamarinert laks med paprikaris. Ellers pålegg som egg Salat, linsepostei og kikertpostei/hummus.

Kontakt med elevene får hun gjennom kjøkkentjeneste elevene har og når hun er med på tur. Nå er det snart tre dagers tur med de 80 nyankomne elevene som står på programmet.

– Hva bruker du fritida til?

– Jeg er glad i å gå på tur, og nå har vi fått en valp inn i huset – som jo er et helt prosjekt. Ellers bruker jeg tid på de seks barnebarna, smiler kjøkkensjefen.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

OPPSKRIFT: SOYAMARINERT LAKS M/ PAPRIKARIS

INGREDIENSER:

15 KG LAKSEFILET
2 L SOYASAUSE + LITT HONNING
10 STK CHILI
40 FEDD HVITLØK
CA 2 DL SITRONSAFT

PAPRIKARIS:

RIS
RØDLØK
PAPRIKA
LIME

FREMANGSMÅTE:

BLAND ALLE INGREDIENSENE TIL SOYAMARINADE. SMAK DEG FRAM TIL ØNSKET STYRKE. STEK LAKSEN TIL DEN HAR EN FIN STEKESKORPE. HELL SOYASAUSEN OVER LAKSEN OG LA EN PUTRE I PANNA PÅ SVAK VARME. KOK RISEN. FRES LØK OG PAPRIKA TIL DE ER MØRE. BLAND MED RIS OG LA DET FRESE SAMMEN.

FOR CA 80 PERSONER

NOTERT

KLIMAPOLITIKKENS MUNNBINDKRAV

Stans i oljeleting er klimapolitikkens munnbindkrav. Det er ikke dyrt eller teknologisk komplisert, og det anbefales entydig av ekspertene. Det er i realiteten et ganske moderat krav. Det er ikke snakk om å skru av kranene, sende oljearbeiderne hjem, og avvike velferdsstaten. Norge har allerede funnet nok olje til å holde kranene åpne i femti år til. Alt norske politikere behøver å si ja til, er å ikke lete etter nye oljefelt. Det vil bety trinnvis nedbygging av norsk oljevirkksomhet, der arbeidskraft, teknologi og kapital gradvis kan flyttes til nye vekstområder uten å påføre norsk økonomi noe sjokk.

Men selv det blir for mye for norske politikere i valgkampmodus. Høyre, Sp, Ap og FrP vil investere milliarder i å lete etter mer olje, selv om verden allerede har funnet nok olje til å koke kloden. Dette er en ubehagelig sannhet for de største partiene i norsk politikk. Det siste halve året har spagaten norsk politikk står i blitt stadig tydeligere. Nå har det blitt klokkeklart at det ikke er mulig å ri både olje- og klimahesten samtidig.

MELKESKAM

Et alternativ til kumelk er for eksempel mandelmelk. Men produsjonen av mandler er faktisk en viktig faktor bak skogbrannene i California, som er verdens største mandelprodusent. Mandler er nemlig ekstremt vannkrevende: Hver lille mandel krever nesten fire liter vann (!), og til en liter mandelmelk går det over 6000 liter vann, ifølge en studie fra Jaqueline Ho og kolleger ved University of California, Los Angeles. Mandelproduksjonen, en av statens viktigste næringer, står for 10 prosent av hele vannforbruket i denne delstaten.

..... Så det å boikotte Dagros i Norge, kan faktisk øke farene for skogbrann i California. Og det var vel ikke meningen?

Bjørn Vassnes i Klassekampen

Et arrangement med impulser før nytt skoleår

På Folkehøgskoleuka: Øyvind Krabberød

Endelig var det mulig å gjennomføre Folkehøgskoleuka i full bredde. Uka på Fana folkehøgskule er historie - fra søndag 8. til 12. august - var skolen vertskap for dette viktige arrangementet i frilynt folkehøgskole. Med over 100 deltakere totalt var det god stemning og mye input å hente. Sola gjestet også den vakre skolen i historiske omgivelser, vegg i vegg med det frodige arboretet. Dette er rene «Gosen» - med stier mellom eksotiske trær og små skoger av rododendron - med fjordarmer som slikt landskapet. Morgenbad, ettermiddagsbad og kveldsbad var det noen som klarte å få inn i sitt eget program.

Det var et rikt utbud av kurs:

- kurs for nye lærere
- for praktisk personale
- for skoleledere
- folkehøgskoleideen - med samtaler
- Mellom solskinn og ruskevær (om psykisk helse)
- for kjøkkenpersonale - veien til en grønnere hverdag
- Kurs i Cosplay og sminkedesign
- Introduksjonskurs i Frirommet som debattmodell

Kurset for nye lærere gikk over fire dager, de andre over to dager. Noen deltok på to kurs og var med hele veien. Det var felles start på dagene, allsang, foredrag og innlegg om demokrati, folkehøgskolehistorie og danning. Det var også god tid til mingling, bading, en rusletur i arboretet og ikke minst middag og teaterkaffe på kvelden.

Siste kvelden var det deltakerne på kurset for kjøkkenpersonale - **veien til en grønnere hverdag**, med kursleder Lars Knutsen i front, som sto for et herlig festmåltid med streetfood. Det var magisk å innta det eksotiske måltidet ute i solnedgangen. Knutsen er til daglig lærer på Streetfood-linja ved Sund folkehøgskole.

Bergen opplevde en økning i smittesituasjonen i denne perioden, så det var nødvendig med strenge smitteverntiltak. Men det fungerte godt med disse restriksjonene, selv om det ble mye ekstra arbeid både for skolen og forbundet. Noen avmeldinger ble det på grunn av smittesituasjonen, men med over hundre deltakere måtte noen bo på hotell.

Oppsummert: Et flott gjennomført arrangement hvor vertsskolen med rektor Tore Haltli i spissen gjorde maksimalt for å gi deltakerne et flott opphold. Og gode samtaler og stemning blir det jo alltid der folkehøgskolefolk møtes.

Anbefaling: Gå ikke glipp av Folkehøgskoleuka 2022 som også arrangeres på Fana folkehøgskule.

3 PÅ UKA

1. Hvorfor er du på Folkehøgskoleuka?

2. Hva ser du mest fram til foran skoleåret?

ASBJØRN DANIEL DAVIS (39)

Starter på sitt tredje år som lærer på Friluftsliv - Vefsn folkehøgskole. Med på kurs for nye lærere.

1. For å fylle på verktøykassa, få nye ideer og inspirasjon - og ikke minst for å bygge nettverk. Viktig å møte folk for å få perspektiver og en boost før skolestart.

2. Ser fram til å møte menneskene, jeg elsker å jobbe med ungdom og denne aldersgruppa. Og å være med på å hjelpe dem som står foran viktige valg til å finne sin vei.

ODA BEER-MØLSLETT (23)

Tilsynsvakt og valgfagslærer på Arbeiderbevegelses folkehøgskole. Starter på sitt andre år. Med på kurs for nye lærere.

1. Jeg er her for å lære mer om ting jeg kan bruke i jobben. Få mer kompetanse i jobben, og for å bygge nettverk.

2. Gleder meg til å se oppstart og utvikling på den nye drag-linja vi starter opp. Blir flott å møte kolleger og elevene.

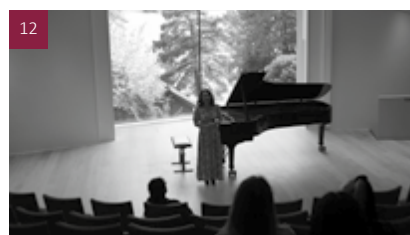

ARNE BRATTEKLEIV (62)

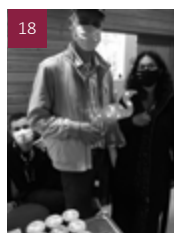
Starter nå som rektor ved Setesdal folkehøgskule. Har 19 års erfaring som lærer i folkehøgskolen. Er med på kurs for nye skoleledere.

1. Det er fint å få litt input før jeg starter opp som rektor, og det er alltid ting å hente på slike samlinger.

2. Gleder meg til å komme i gang for fullt og til forarbeidsuka. Det blir fint å få elevene inn på tunet.

- 1: Espen Bråten Kristoffersen i Folkehøgskoleforbundet tok imot deltakerne og holdt i trådene gjennom Folkehøgskoleuka.
- 2: En engasjert Tore Haltli formidlet hva folkehøgskole er.
- 3: Alltid engasjerte Benedicte Hambro ledet kurset- Mellom solskinn og ruskevær.
- 4: Magisk festmiddag med streetfood.
- 5: Fana folkehøgskule – flott vertskap.
- 6: Morgensamling.
- 7: På Fana folkehøgskule er det historie i veggene.
- 8: Mye å hente for nye lærere
- 9: Grundtvig var med.
- 10: Kristin Smith ledet kurset for praktisk personale.
- 11: Sumin Qui koste seg på Folkehøgskoleuka. Hun er lærer på Møre folkehøgskule.
- 12: Fantastisk Grieg-konsert på Trolldhaugen.

13. Fv. Haldis Brubæk og Emma Lislien – Romerike folkehøgskole.
14. Lars Knutsen ledet kurset for kjøkkenpersonale.
15. Frirommet – ledet av Andreas Stahlschmidt fra Danmark.
16. På kurs for nye lærere: Fv. Oda Beer-Mølslett – AFR og Silje Dising – Agder folkehøgskole.
17. På kurs for ledere: Thorbjørn Lunde – assisterende rektor på Toneheim folkehøgskole.
18. Bar med munnbind: Fv. Espen Bråten Kristoffersen, Tore Haltli og Angelina Christiansen.

PA HJERTET

VERDENSKJENT - NESTEN

- Nå er det litt mer disig borti der, ser du det?

Slik prat man kan ha, når normallivet er satt på vent og bytta ut med hytte på fire hjul, landskap, vær og vind. Når det ikke finnes en ting i verden vi skal rekke, vi bare er, her og nå, og den største bekymringa er å måtte tenke på hva vi skal spise eller hvor vi kan tømme doen.

Vi i folkehøgskolen blir kanskje litt prega, vi er opptatt av å hjelpe og se til at folk har det bra. Det har for egen del gitt meg noen minnerike møter med utenlandske turister. Som den gang, på Nordkapp, da en yngre mann tok bilde av en eldre mann foran globusen, før de bytta om. Jeg ilte til, nærmest reiv mobilen ut av handa på mannen, før jeg foreslo å ta bilde av dem sammen? Men det ville de helst ikke, kunne de fortelle, siden de tross alt ikke kjente hverandre.

Og så var det teltjenta på Unstad. Fortsatt usikker på om jeg gjorde godt, da jeg sa ifra om at hun drakk av slangen til å spyle toaletter med. Hun så nemlig ikke spesielt letta ut.

På Ballstad hos fiskeskipper Iversen blei fangsten langt større enn vi kunne spise. Noen italienere sto parkert på brygga, og givergleden var stor da vi overleverte nyrensa torskefileter. De kunne lite engelsk og vi dårlig italiensk, men de takka og bukka. Og snart var de tilbake med ei hvitvinsflaske. Det var aldeles for meget, og nei takk, men jo takk. Vi måtte pent bare ta imot.

Den smakte forresten ypperlig til den nytrukne torsken. Selv om smaken blei ørlite flau i det vi så italieneren spankulere mot fiskeskøyta, og vi skjønnte det var hans tur utpå havet. Bilen blei tråla etter noe å gi tilbake, og etter å ha avlevert lefse med brunost og elgpølse fra Hallingdal, fikk vi dempet rødmen et par hakk.

Trøsten er, kanskje er vi med i historiefortellinger verden over? Man skal aldri si aldri.

Kristin Smith

INNspill:
DU MÅ IKKE TIE

Fotos: Øyvind Krabberød

For en sommer det har vært. Den toppet seg rundt 22. juli. Ballonger sprakk, blemmer ble stukket hull på, skadet ungdom kom ut av de mørke hulene sine og krevde plass i solen. De hevdet at de var blitt hetset til taushet, bevisst eller ubevisst blitt nektet retten til å sette ord på det jævligste noen norsk ungdomsgenerasjon har opplevd siden krigen. Vår oppgave å skape et klima der det er lov å snakke om ting, og hvor det er lov å vise respekt. Men i sommer ble det ganske åpenbart: Vi har ikke klart det, som samfunn, og nå krevde ti års skadet ungdom sin plass.

I et VG-innlegg sist oppdatert 11. august forteller flere av de overlevende etter Utøya hvordan de har blitt utsatt for hets på en måte som de opplever som å ha blitt fratatt ytringsfriheten og tatt fra dem nattesøvn.

«– Det er en kjempestor utfordring for demokratiet at vi har politisk interesserte mennesker som sitter med viktige erfaringer fra det største terrorangrepet i Norge, som er bekymret for å uttale seg om tema fordi de er redd for å motta hets og trusler, forteller AUF-leder Astrid Hoem til VG i et innlegg oppdatert 11. august. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6kpQ1e/utoeya-overlevende-tier-av-frykt-for-hets-et-stort-demokratisk-problem>

Jeg husker veldig godt sommeren 2011. Jeg husker også hvor klar jeg var for å bruke tid på det som hadde skjedd i klasserommet overfor elevene. Jeg rådførte meg med ungdommen selv, men fikk et klart svar tilbake som jeg fremdeles har stor forståelse for: «Ikke snakk om det. Det gjør for vondt.» Så jeg lot være å snakke, men jeg lot også eksplisitt være å snakke om Utøya og 22. juli i årene etter: Den konkrete terroren ble et ikke-tema – og helt fram til nå. Kan hende vi kom inn på det i enkelte sammenhenger, men det var aldri en planlagt del av min undervisning. Antagelsen var at denne dagen var blitt et kollektivt traume som det trenges mer enn min kompetanse å ta tak i, og generasjonen som levde i skyggen av det måtte slippe å konfronteres med det hele tiden.

Ti år etter får vi altså disse rapportene: Jeg er ikke den eneste som har holdt kjeft. Det kollektive Norge har trått med silkeføtter på Utøya, minnesmerker har blitt stående i vent fordi vi har vært redde for å støte noen eller åpne sår – noe som på mange måter er både prisverdig og ærefullt. Men det vi lar være å snakke om tar oss ikke videre.

Vi er dyktige i folkehøgskolen. Mange initiativer rundt demokrati viser seg på mange måter. Men i tilfellet 22. juli er min erfaring, og erfaringen skal vi dømme ut fra sommerens stemmer, at vi har vært for stille – for forsiktige – om det, og ved å være stille har vi vært med på å legge et felles lokk på en erfaring som mange har båret på i det stille mens de på innsiden har skreket

og ropt til seg selv. Jeg håper dette bare er min erfaring, men jeg er litt urolig. Har Utøya, Regjeringskvartalet og terroristen vært en bihistorie i min historie- og demokratiformidling, noe jeg ikke våget å trekke fram i lyset av frykt for noe, ja, å ta i det som var alt for smertefullt. Er det vår felles historie i folkehøgskolen?

Ved å unngå de vanskelige ordene, får vi aldri brukt dem, mens de overlevende tier av frykt for hva som vil skje hvis deres helvete gjør det ubehagelig for oss? Stillheten skaper et vakuum, et hermetisk rom både utenfra og innenfra. En frykt som i videre grad kan ta fra oss friheten til å ytre oss om andre saker, frykten for å være politiske.

Demokrati og dannelse er ikke teoretiske begreper som vi behandler i akademiske rom, det er noe som blir til i de åpne rommene der ting får blitt satt ord på. Og for at ordene skal bli nevnt, må vi våge å gi de plass, sånn at sakene de benevner sprekker i dagslys.

Jeg håper det snakkes og praktiseres mye demokrati i norsk folkehøgskole. Det er i hvertfall det den sinte unge nye generasjonen som kommer krever av oss. Finner de det ikke hos oss, vil de lete andre steder, og da kan det hende at vi blir stående igjen på perrongen.

Så la oss snakke om det! Hvordan har vi forholdt oss til dette traumatiske dilemmaet i folkehøgskolen? 16. september arrangerer Folkehøgskolerådet et webinar med tittelen «Nordiske samtaler om folkehøgskolenes rolle i demokratiutviklingen». Det treffer spikeren på hodet, og tenner gnisten til en samtale som bør foregå på hver skole, i hver folkehøgskoleorganisasjon og i hele vårt flotte, store demokratiske fellesskap.

Husk den norske tradisjonen? Du må ikke tie...

Geir Ertzgaard,
Assisterende rektor Svalbard folkehøgskole

INGE EIDSVÅG

I LIVETS SKOLE

RAPPORT FRA EN AVGANGSELEV

Med en 400-siders kraftplugg av en bok serverer Inge Eidsvåg (73) med sin siste utgivelse, humanisme til å bli varm om hjertet av. Med 13 bøker og 6 essaysamlinger i ryggsekken, og et stort publikum, samles på mange måter trådene i denne boka: *I livets skole – rapport fra en avgangselev*.

Den tidligere rektoren ved Nansenskolen på Lillehammer, har fremdeles tilknytning og kontor på folkehøgskolen. Han er stadig en aktiv bidragsyter til bøker, tidsskrifter, aviser og i NRK.

I boka får vi del av et overflødigthetshorn som er av de sjeldne. De som har hørt taler av Eidsvåg vil kjenne igjen mange historier. Men her får leseren del i hans erfaringer, visdom og et langt liv i bokenes verden. Rett og slett imponerende – og her blir jeg som leser trukket inn i et univers som syder av medmenneskelighet og varme. Men også av bekymring og samfunnsanalyse. Men i denne boka føles det hele ikke som en anakronisme eller et nostalgisk tilbakeblikk, men som høyst aktuelle problemstillinger.

I boka stiller Eidsvåg spørsmålet: Er Norge i dag et bedre samfunn å leve i enn på 1950-tallet? Ja, mener forfatteren. Det meste har gått i riktig retning, i hvert fall når vi snakker om materiell levestandard. Samtidig som vi er i ferd med å sage over greina vi sitter på. Eidsvågs generasjon er den første som kjenner de fulle konsekvensene av klimakrisen – og den siste som slipper å betale regningen.

Spennvidden i denne boka er stor. Fra fiskersmåbruket på Hitra til rektorstilling ved Nansenskolen; fra lekens betydning til dansens muligheter; fra Alf Prøysens pedagogikk til Greta Thunbergs klimakamp. Og gjennom det hele strømmer en livslang kjærlighet til lærergjengen. Vi får levende del i denne klassereisen, inn i det moderne Norge.

Inge Eidsvåg har en fortellermåte som treffer, og noe av det mest spennende jeg finner i foreliggende bok er hans kapittel om Alf Prøysen som pedagog. Eidsvåg mener altså at griskokken fra tjukkeste Hedmarken også var pedagog (dette har han skrevet om i dette magasinet tidligere). Og med tekster av Prøysen maler han fargerikt og pastøs på lerretet.

Forfatter Inge Eidsvåg ser med skarpe briller på dagens Norge og peker på utfordringene vi som samfunn står overfor. I ulike kapitler tar han på sin måte for seg det vi kan kalle reisen gjennom livet frem til han som skolemann nå går i avgangsklassen. Han tar bl.a. for seg dannelse, forsoning, solidaritet og aldring og vever det hele, gjennom en sjelden fortellerglede, til en mosaikk

med både over-, mellom- og undertoner hvor han viser til et levd liv fylt med opplevelser, kunnskap og – kjærlighet.

INGE EIDSVÅG:
I LIVETS SKOLE. RAPPORT FRA EN AVGANGSELEV

Forlag: Cappelen Damm
Utgivelsesår: 2021
Pris: 332,- kr
400 sider/innbundet

Med et noteapparat på ti sider og 200 punkt skjønner vi at denne boken spenne vidt. Vi møter et persongalleri som på ulikt vis har truffet forfatteren – det være seg Grundtvig,

Chr. Bruun, Ellen Key, Walter Benjamin, Pär Lagerkvist eller Hal Koch.

Det er vanskelig å legge fra seg Inge Eidsvågs nye bok. Den engasjerer og betar den som setter seg ned for å lese med hjertet. Redaktøren hadde problemer med å sende den fra seg, og endte opp med å anmelde den selv. Dette er en bok som kan leses flere ganger!

Øyvind Krabberød

BJØRN HATTERUD: MOT NORMALT

ET GLIMRENDE UTGANGSPUNKT FOR SAMTALE

Mot normalt av Bjørn Hatterud er en selvbiografisk bok om å vokse opp med kroniske sykdommer og funksjonsnedsettelse. Når kroppen din er annerledes enn andre kroppar så gjør det noe med deg. Det setter noen premisser for hvordan du må leve livet. I tillegg til sykdom og funksjonsnedsettelse skriver han om hvordan det oppleves å være den eneste overvektige på skolen, den eneste homofile og en av de få med briller. Det er en oppvekst preget av smerte og utenforskap. Det kunne fort blitt en forferdelig trist og selvmedlidende fortelling, men det er det ikke.

Fortellingen er underholdende, full av morsomme (og triste) anekdoter og skrevet i et lett, nesten muntlig språk. Han forteller om oppturer og nedturer i livet, som han ofte setter inn i en større sammenheng slik at tematikken i boken alltid er tydelig.

BJØRN HATTERUD: MOT NORMALT

Samlaget

Utgivelsesår: 2018

Pris: 199 kr heftet

69 sider

Han skriver mye om hvordan det er å omfavne alt som er annerledes: moderne kunst, støymusikk, tegneserier; alt av avantgarde i enhver form. Når han flyttet til Oslo og kom inn i bykulturen og akademia, så ble hans tilhørighet til arbeiderklassen og bygda også noe som gjorde han annerledes. Det gjorde ting vanskeligere, men han valgte å bruke det i stedet for å distansere seg fra det.

Denne stadige omfavnelsen av alt som er annerledes er det som gjør størst inntrykk med fortellingen hans. I stedet for å bruke kreftene på å bli «normal», velger han (etter hvert) å bruke annerledesheten som en ressurs. Boken heter *Mot normalt*, men etter endt lesning sitter vi igjen med en følelse av at han kanskje ikke er så annerledes? Det er et liv blant andre liv. Preget av premisser utenfor hans kontroll, men også styrt av valg han har tatt.

Resultatet er den han er i dag. Et dårlig utgangspunkt trenger ikke å bety et dårlig liv. Som mor i fortellingen sier til Bjørn: «Eg er så utruleg glad for at du fekk funksjonshemmingane dine. For utan dei så hadde du kanskje blitt i Brumunddal og jobba på posten eller noko slikt.» Og det er et helt annet liv enn det han har i dag.

SNAKK MED ELEVENE OM BOKEN

Jeg tror at denne boken er et glimrende utgangspunkt for samtaler i folkehøgskolen. Historien er spennende fortalt, både morsom og trist, og er skrevet i et lett språk. Den er spennende, fordi så mye med livet til Hatterud tross alt skiller seg fra normalen, og

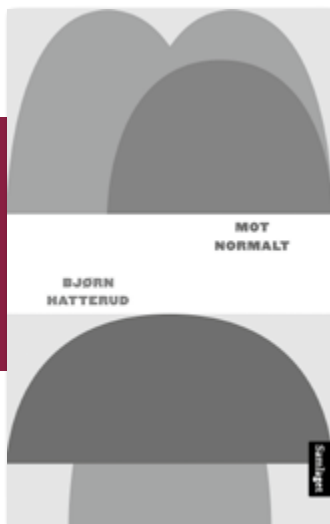
full av anekdoter. Alt ligger til rette for gode samtaler rundt både fortellingen og tematikken. *Mot normalt* er en bok med et tydelig budskap, samtidig som den er preget av en enorm vilje til å nyansere og problematisere sine egne påstander og standpunkt. Helt forbilledlig folkehøgskole, mener jeg.

LES HELE SERIEN

Mot normalt er en del av serien Norsk røyndom som samlaget ga ut i forbindelse med sitt 150-årsjubileum i 2018. I samme serie finner du en rekke titler hvor forfatterne tar opp aktuelle temaer knyttet til den norske virkeligheten: Kristin Fridtun skriver om homofili i *Homoflokar* og Camara Lundestad Joof om rasisme i *Eg snakkar om det heile tida*, Siri Helle om dagligva-

rekjedenes makt i *Matmakt på butikken* og Alf Kjetil Walgermo om kristen tro i *Du som er i himmelen*. Erfaringer fra 22. juli blir tematisert fra en spennende vinkel i Sumaya Jirde Alis bok *Ikkje vær redd sånne som meg*, og Mona Ibrahim Ahmed og Hilde Sandvik har samarbeidet om boka *Brev til Noreg* som handler om det å være innvandrere i Norge. Sammen gir de sju bøkene et bilde av den norske virkeligheten som både er tankevekkende, til tider provoserende og alltid lærerikt.

Tore Haltli

SAMLAGET

Utgivelsesår: 2020

Pris: 179 kr – hefta

MJØSA RUNDT MED MOR

Bjørn Hatterud

Ei annleis klassereise.

Dette er ei forteljing om ei mor og ein son på biltur rundt Mjøsa. Bjørn Hatterud er homofil, funksjonshemma og klassereisande. Som tenåring drøymde han seg vekk frå heimbygda Veldre, nord for Brumunddal. På ein trimma moped tok han sine fyrste turar bort frå bygda, inn i fridommen. Då han var 21 år gammal, flytta han til Oslo, der han har budd sidan.

I tankar og samtaler reiser vi mellom fortida og notida, bygda og byen, mellom ulike lag av minne frå livet til ein bygdegut frå arbeidarkår, som har arbeidd seg inn i kunst- og kulturfeltet i hovudstaden

Dette er ei forteljing om korleis ein aldri heilt kjem seg bort frå plassen ein voks opp. Boka er ei hyllest til ein oppvekst, ein generasjon, eit geografisk område og ikkje minst til ei mor.

Cappelen Damm

HVILKEN PLESS HAR SANGEN I HVERDAGEN HOS DERE?

HALDIS BRUBÆK,
REKTOR ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

Vi er heldige som har gode musikere til å akkompagnere, og vi har elever som både kan og vil synge. Vi synger hver dag. Det starter med Ord for dagen – med musiker, lærer og evt en elev. Vi har peiskvelder med allsang og skolekor for alle. Ja i det hele tatt synger vi mye – kammerkor og personalkor finner du også. Vi bruker også sangboka i bli-kjent fasen.

Vi synger alt mulig – pop, rock, nasjonalromantiske sanger og internasjonale, smiler rektoren.

JOHNY FOSSE,
INSPEKTØR JÆREN FOLKEHØGSKULE

Songen har ein lang tradisjon på skulen vår. Me har i alle år kjøpt inn folkehøgskulen si songbok til alle elevane. Denne ligg på elevrommet dagen elevane kjem og er merka med eleven sitt namn. Ho blir teken i bruk alt fyrste kvelden. Det er hylleplass til bøkene i føredragsalen, og me syng under kvar morgonsamling.

Middagsmåltidet på skulen har felles start kvar dag kor me syng 1.vers av «Og vesle lerka». Felles- arrangement som opning av skuleåret, familiekveld, julekveld, skuleavslutning etc. har fleire songar på programmet. Alle elevkveldar/lærarkveldar/familiekveld blir avslutta med vennskapsring kor alle versa av «Å leva det er å elska» blir sunge. Det er tidvis song frå boka under desse kveldane.

Det er, og har i alle år vore obligatorisk korsong på skulen. Tidvis òg kammerkor valfag. I valfaget *Ukulele* er songen sentral i undervisninga. Kvart år har me konsert/framføring saman med den lokale barneskulen. Vi har og eige lærarkor.

ØK

ARBEIDERBEVEGELSEN: LO'S FOLKEHØGSKOLE TAR NYE GREP. SLIK SKAL ELEVENE LÆRE MER OM DEN NORSKE MODELLEN

Arbeiderbevegelsens folkehøgskole og tankesmien Agenda samarbeider om en ny undervisningslinje for å gjøre dagens ungdom mer bevisste på rollen de har i et demokrati.

«Politikk og strategi» er navnet på den nye undervisningslinjen til Arbeiderbevegelsens folkehøgskole. Dermed har skolen, som er eid av LO og ligger i Ringsaker i Hedmark, fornyet samfunnsfaglinjen sin. Det skjer i samarbeid med Agenda.

– Vi ser fram til å løfte store samfunnsspørsmål med den bredden og innlevelsen som man får fra et helt år på en folkehøgskole. Vårt ønske er å få ungdom mer bevisste på rollen de har i demokratiet og at man må jobbe for det hver dag, sier rektor Ingvild Jevne.

Foto: Hanne Alice Johnsen, LO

ET FELLES ANSVAR

Gjennom studieturer, prosjektarbeid, forelesninger med nasjonale og internasjonale eksperter, utflukter, øvelser, rollespill og diskusjoner, skal elevene ved folkehøgskolen lære mer om den norske modellen, arbeidsliv, velferdsstat, politisk filosofi og politisk kommunikasjon.

Den norske modellen brukes av mange som en forklaring på mye av det som har gått bra i Norge, med små forskjeller, et velorganisert arbeidsliv og et høyproduktivt næringsliv.

– Det er et felles ansvar å vedlikeholde den norske modellen, og alle har en rolle i det arbeidet. Dette tror vi vil trekke elever til skolen, sier Jevne.

Agenda-sjef Trygve Svensson synes det er en ære å få jobbe med en skole som har en så viktig plass i arbeiderbevegelsens historie.

– Jeg tror et samarbeid med Arbeiderbevegelsens folkehøgskole vil være lærerikt for oss, og et viktig sted å få spredt kunnskapen vi har bygget opp gjennom flere år i Agenda, sier Svensson.

SLUTT MED DET!

Du som tenker at oljen er veien å gå for
et levedyktig og fremtidsrettet samfunn:

slutt med det!

MaxPower

UNGE MED RETTFERDIGHETSSANS

For Arbeiderbevegelsens folkehøgskole er det viktig å komme i kontakt med unge mennesker som er opptatt av å bidra til et rettferdig og bærekraftig samfunn i tida framover.

– Vi vil ha medborgere som ønsker å forme samfunnet. Det er også et poeng at folk i hele arbeiderbevegelsen skal vite at det finnes en skole hvor alle, uansett bakgrunn, kan bli rustet til delta i samfunnsdebatten og forme samfunnet vårt, sier styreleder Kristin Sæther i LO.

Klippet fra Frifagbevelse.no

ORD SETTER SPOR

Hvordan skaper vi forståelse for hvordan ord virker, hvordan dagens politiske retorikk virker, hvordan russelåter virker? Kanskje denne historien kan illustrere problemet?

«Hvis du kaster en sten ut i et tjern skaper den ringer i vannet – ringer som sprer seg, men som til slutt blir borte. Overflaten er nok en gang helt rolig som om ingenting har skjedd. Stenen synker til bunnen og faller til ro. Bunnfallet som ble virvlet opp faller etter hvert ned igjen, og alt blir helt rolig som om ingenting har skjedd. Men noe har skjedd. Stenen blir liggende, og bunnen av tjernet er for alltid forandret, selv om alt roer seg og stenen blir dekket av bunnfall. Hver eneste sten som blir kastet i tjernet vil skape forandring. Hver eneste sten gjør noe med tjernet.» *)

«BARE KØDDA»

Hvert eneste ord vi sier har samme effekt som stenen, enten vi mener det vi sier eller ikke. Det er ikke nok å gjøre som en liten gutt jeg kjenner. Hver gang han sa noe han ikke burde ha sagt, trakk han pusten godt inn og sa på innoverpust: «Trekker det tilbake!» Eller som dagens unge sier: «Bare kødda!»

Dagens hatretorikk i sosiale medier, anonyme netttroll som sprer edder og galle på vannflaten, synker til bunns og etterlater seg spor det ikke er mulig å slette ut. Ord som former oss som mennesker enten vi liker det eller ikke.

GODE SPOR

Det er vår oppgave som gode forbilder å vokte våre ord og utrettelige snakke med elevene om tiltaleform, språkbruk og konsekvenser av språkbruken. Det er den enkeltes oppgave å passe på at stenene som kastes i tjernet, setter gode spor.

*)Fra «Fantasiens grammatikk» av den italienske forfatteren Gianni Rodaris.

Benedicte Hambro

FOLKEHØGSKOLENES MENTORORDNING VIL NÅ FLERE UNGE

Ansatte fra seks folkehøgskoler deltok 19. august på kurs i hvordan folkehøgskoler kan etablere et mentortilbud for de av elevene som viser seg ikke å ha gjennomført eller fullført videregående opplæring (VGO). Kurset bygger på erfaringene som Ringerike, Risøy og Sandefjord folkehøgskoler høstet i det to-årige pilotprosjektet i 2016–2018. I tillegg fulgte elleve skoler med på kurset digitalt. Potensielt vil derfor nærmere en firdel av landets folkehøgskoler nå kunne tilby mentorsamtaler til de av elevene som ønsker det for å øke motivasjonen for å fullføre VGO etter folkehøgskolen.

Den pedagogiske situasjonen og atmosfæren elevene allerede befinner seg i på folkehøgskolen gjør at man er i en svært gunstig posisjon overfor de av elevene som hvert år viser seg å ikke ha fullført VGO. Dette ble grundig bekreftet i pilotprosjektet, som gir grunn til å anta at den litt mer systematiske tilnærmingen og fokuset mentorordningen representerer forløser et potensial for motivasjon for å fullføre VGO, eller hvert fall komme til en avklaring.

I dette dagskurset var deltakerne innoom fire programposter. Etter en innledende orientering om bakgrunnen for kurset og erfaringer fra pilotprosjektet i 2016–2018, ledet Ingebjørg Mæland fra UngInvest AIB en større programpost om hvilke styrkebaserte verktøy en mentor kan ta i bruk. Deretter orienterte Eva Skage og Kjersti Lekve fra Vestfold og Telemark fylkeskommune om veier inn og muligheter i VGO for unge som ikke har fullført VGO. Blant annet fikk deltakerne nyttige opplysninger om OT (oppfølgingstjenesten).

Til slutt ga Øyvind Brandt, som er koordinator for prosjektet og tidligere leder av Folkehøgskoleforbundet, en «oppskrift» eller hvertfall et konkret forslag til hvordan deltakerne og dermed skolene kan etablere et tilbud om mentorsamtaler, om de foregår i grupper (valgfag?) og eller er individuelle.

Kurset ble streamet live og er derfor tatt opp og vil bli gjort tilgjengelig for alle som er interessert i å etablere mentortilbud til elever uten fullført VGO. Målet er at alle skoler som ønsker å tilby en mentorordning blir tilbudt kurs, om det er på skolen, på regionale samlinger som distriktsvise drøftingsdager eller liknende, eller nasjonalt.

Utrullingen av erfaringene fra pilotprosjektet er et samarbeid mellom Noregs Kristelige Folkehøgskolelag og Folkehøgskoleforbundet. Dette kurset ble holdt i folkehøgskolekontorets nye lokaler rett ved Akerselva i Brugata 19 i Oslo.

Øyvind Brandt

KALENDER

16. september	Webinar arrangert av Nordisk Folkehøgskoleråd med tema: Nordiske samtaler om folkehøgskolens rolle i demokratiutviklingen
20. – 21. september	Kurs for nye tillitsvalgte, Sanner
21. – 23. september	Tillitsvalgtkonferansen, Sanner
11. -13. oktober	Trøndermøtet
10. – 12. november	Lederforum
6. – 8. desember	Informasjonskonferansen

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

HOVEDOPPGAVE AV SANDER LILLESLETT

«En særegen betrakning af menneske-livet»

N.F.S. Grundtvigs Mands Minne, 1788 - 1838.

Vi har fått tilgang på Sander Lillesletts (1934-1986) hovedoppgave om Grundtvigs «Mands Minne»-foredrag. Hovedoppgaven ble fullført i 1984 ved Institutt for nordisk språk og litteratur ved UIO.

Grundtvig holdt sine «Mands Minde» foredrag på Borchs Kollegium i begynnelsen av 1830-årene. Her fortalte han samtidshistorie med et personlig utgangspunkt.

Nå får du tilgang til oppgaven på 110 sider på Folkehøgskoleforbundets nettsider, www.frilyntfolkehøgskole.no.

Sander Lilleslett var rektor på Hallingdal folkehøgskule fra 1971 til sin død i 1986. Før det var han lærer på Elverum, Follo og Hallingdal folkehøgskoler. Han var også i flere år redaktør for Folkehøgskoleforbundets blad Folkehøgskolen.

ØK

#FrilyntFolkehøgskole

Av Eirin Høiseth

FrilyntFolkehøgskole
Toneheim Folkehøgskole

Hytte 2 på @toneheimfms har strikket så mye at de måtte opprette egen strikkekonto. Lisanne startet med votter for nybegynnere.

FrilyntFolkehøgskole
Follo Folkehøgskole

Et år etter BLM-protestene håper Michael fra @follofms at folk vil si ifra når de hører stereotypiske eller rasistiske utsagn.

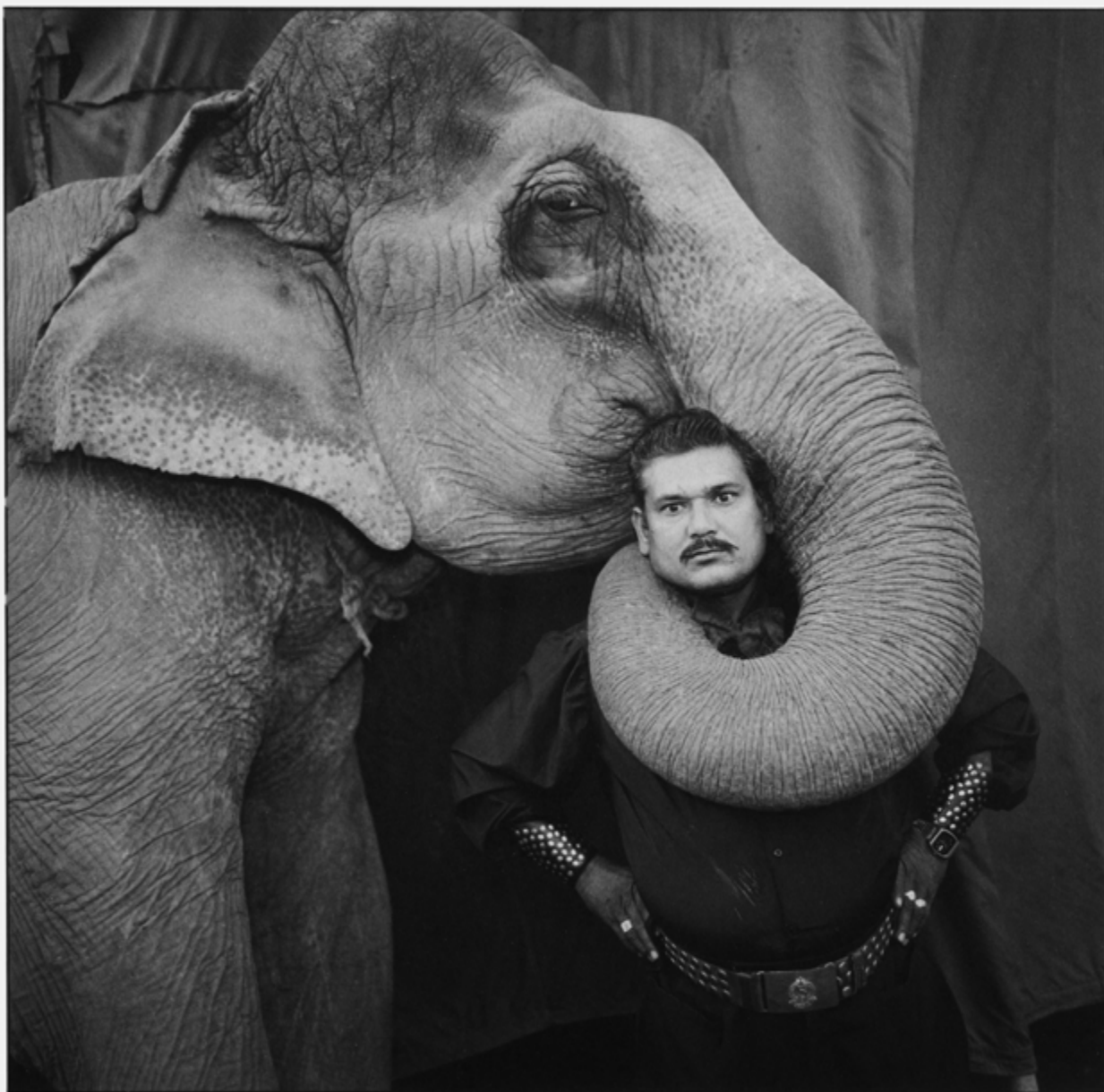
FrilyntFolkehøgskole
Trøndertun Folkehøgskole

Et siste gruppebilde på @trondertun. Før avreise skrev elevene en liten hilsen bak speilet til dem som skal bo på rommene deres neste år. <3

MØLLER SAMLINGEN

*For første gang presenteres
en av Norges største private
fotosamlinger for
offentligheten. Utstillingen
vises på Henie Onstad
Kunstsenter fra 23. juni til
12. desember 2021.*

Mary Ellen Mark

Møllersamlingen inneholder et bredt spekter fotografi som dekker mer enn 170 år og gir innblikk i fotografihistorien fra en sped begynnelse til populærkulturens omfavelse av mediet. Utstillingen er del av Henie Onstads satsing på fotografi.

– Denne samlingen tar publikum med på en visuell reise gjennom to århundrer med kamerabaserte bilder. Utstillinger viser noen av verdens fremste fotografer, presentert sammen er flere skjulte skatter og tilbyr en sjelden eksponering av tid, sier Tone Hansen, direktør for Henie Onstad Kunstsenter.

Møllersamlingen består av ikoniske bilder og ukjente verk av norske og internasjonale fotografer. Bildene forteller historier om de store hendelsene og personene som har formet vår tid, men også om glemte øyeblikk, anonyme forbipasserende og naturens stillferdige endring. Samlingen berører nesten hele fotografiets historie, uten at den er representativ for den. Møllersamlingen har blitt til over mange år, basert på personlig interesse og bredt engasjement for fotografiet som kunst og dets betydning som kommunikasjonsmedium i vår samtid.

HENRI CARTIER-BRESSON, The Visit of Cardinale Pacelli a Montmartre, Paris, 1938, Møllersamlingen © Magnum Photos.

– Utstillingen er delt i åtte kapitler som i hovedsak er sjangerbaserte, som dokumentar, portrett, natur, eksperiment og samtidskunst. Mitt mål med utvalget har vært å vise de høye fotografiske kvalitetene til enkeltverk og å flette norsk og internasjonal fotohistorie sammen, sier Susanne Østby Sæther, kurator for fotografi og nye medier ved Henie Onstad Kunstsenter.

MICK ROCK, David Bowie and Mick Ronson, Lunch on Train To Aberdeen, UK, 1973, Møllersamlingen

Utstillingen følges av en omfattende katalog som utgis på Forlaget Press. I boken presenteres nærmere 300 bilder fra samlingen sammen med fotohistoriske innledninger av kurator Susanne Østby Sæther og Cecilie Tyri Holt, en samtale mellom Jonas Bendiksen og Harald Møller, i tillegg til litterære bidrag knyttet til enkeltbilder fra Møllersamlingen skrevet av internasjonalt anerkjente forfattere som Jon Kalman Stefansson, Edmund de Waal, Suzanne Brøgger, Linn Ullmann, Daniel Mendelsohn, Jon Fosse, Lars Saabye Christensen og Judith Schalansky med flere.

Noen av fotografene som presenteres i utstillingen:

Dag Alveng, Diane Arbus, David Bailey, Per Barclay, Jonas Bendiksen, Jim Bengtson, Erwin Blumenfeld, Édouard Boubat, Nick Brandt, George Brassai (Gyula Halász), Henri Cartier-Bresson, Anton Corbijn, Edward S. Curtis, Louise Dahl-Wolfe, Robert Doisneau, Anne Kathrine Dolven, Ann Christine Eek, Adolf Fassbender, Lee Friedlander, Bente Geving, Fay Godwin, David Goldblatt, Nan Goldin, William P. Gottlieb, Candida Höfer, Rune Johansen, André Kertész, Kåre Kivijärvi, Josef Koudelka, Anna-Lou "Annie" Leibovitz, Morten Løberg, Sally Mann, Per Maning, Mary Ellen Mark, Tom Martinsen, Mikkel McAlinden, Steve McCurry, Bjarne Melgaard, Lee Miller, Shirin Neshat, Carl Nesjar, Arnold Newman, Jamie Parslow, Irving Penn, Man Ray, Leni Riefenstahl, Sebastião

DAVID GOLDBLATT, Baby with child-minders and dogs in the Alexandra Street Park, Hillbrow, 1972, Møllersamlingen. © David Goldblatt/BONO 2021.

Salgado, Fin Serck-Hanssen, Tom Sandberg, Edward J. Steichen, Christer Strömholm, Vibeke Tandberg, Dan Young, Andy Warhol.

Utstillingens kapitteinndelinger: Dokumentar, Utenforskap, Portrett, Natur, Arkitektur, Mote, Eksperimenter og Samtidskunst.

Kort oppsummert:

Utstillingsperiode: 23.06-12.12.21
Sted: Henie Onstad Kunstsenter,
Høvikodden - Bærum
Mer informasjon: www.hok.no

Av Øyvind Krabberød

SANKSJONER I FOLKEHØGSKOLEN:

BORTVISNING MÅ UT AV NORSK FOLKEHØGSKOLE

Hvorfor skal alt være smertefritt, vi går så ofte rundt de vanskelige sakene. Det er nettopp disse utfordringene som er viktige i det sosialpedagogiske arbeidet, sier Bjørn Olav Nicolaisen, rektor ved Namdals folkehøgskole.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

– Noen sier: fagene er viktige – så vi må finne effektive måter å behandle disiplinærsaker på. Men vi må behandle elevene som voksne individer – vi må ta dem på alvor. Ansatte og lærere blir lett sterkt følelsesmessig engasjert og glemmer å være profesjonelle. Vi blir skuffa og såra når noen bryter regler. Vi vil ha det rydda av bordet, ofte med forventning om at administrasjonen skal ordne opp, man vil kvitte seg med et ubehag. Med bort- og utvisning vil vi kvitte oss med det – *nok er nok*. Jeg kan ikke huske at vi hos oss har utvist noen på bakgrunn av at *nok er nok*. Da er vi blitt enige med eleven om at dette ikke er rette plassen for hen, men det blir sjeldnere og sjeldnere.

– På 90-tallet var jeg inspektør. Da kastet vi ut en elev som ikke kom seg opp om morgenen – etter en rekke advarsler. Så kom siste advarsel – blir det en dag til med

forsoving må du slutte! Det er det dumme vi har gjort, gutten var sosial og flink. Det fikk meg til å se ting fra et annet perspektiv.

SUMMERHILL

– De siste årene har jeg hentet mye inspirasjon fra Summerhill-pedagogikken – som er ekstremt liberal. Jeg har lyst til å øve opp til pliktfølelse, det ligger i dem, det er dannelses, og dette kan vi trene på. Hos oss er reglene utviklet av elevene og personalet sammen. Det gjennomgås, men endres ikke for hvert kull. Vi skal behandle elevene som voksne. Det er ikke skolen, men fellesskapets reglement. Elevene kan komme med innspill om det er ønske om endringer. Men elevene skal ikke bestemme alt. Her er det viktig også å se på hvordan vi behandler mindretallet. Brudd på reglene må behandles på en

ordentlig måte, det i seg selv er avgjørende. Jeg prøver å legge bort rektorauctoriteten, det er til hinder for å jobbe godt pedagogisk. I folkehøgskolen har en ikke noen legitim autoritet utover det en er som menneske. Vi skal lære om livet, i folkehøgskolen, det gjelder for alle parter, understreker rektoren.

Bjørn Olav innrømmer at det kan være stor uenighet i personalet/blant lærerne.

– Det er utrolig viktig å trå ut av det personlige. Tanker om sanksjoner kommer når en opplever tillitsbrudd. Det er noen slag jeg ikke har orket å ta. Men jeg ber noen ganger om en runde til. Hvis ingen forsvarer eleven – da må jeg gjøre det.

– Vi må ikke være for kjappe med utvisninger, det er virkelig siste utvei – det gjelder å unngå å skyte fra hofta. Bortvisning må i alle fall bort fra norsk folkehøgskole, mener han bestemt.

AUTOMATISKE UTVISNINGER ER IKKE I TRÅD MED FOLKEHØGSKOLENS IDÉ

SANDKORN I MASKINERIET

– Jeg har tidligere utfordret ledere i folkehøgskolen: «Så den alternative pedagogikken stikker ikke dypere enn at hvis dere får *vanskelige* elevsaker – så søker man umiddelbart tilbake til S-R tenkning (stimuli – respons). Det er mange fine ord om dialog, samtale, demokrati, dannelse og alternativ pedagogikk, men så snart det er snakk om adferd som er «sandkorn» i maskineriet (eks rusmisbruk og fravær) så gjelder ikke disse verdiene».

– Det er ofte store saker med alkohol involvert, men det er ikke verdens undergang. Vold, tyveri og antisosial adferd er betydelig mer komplisert å håndtere. Narkotika kommer alltid opp når vi snakker om reaksjoner og automatiske utvisninger. En ny rusreform hadde sparket bena under dette. Jeg blir spissere og spissere her. Ved mistanke om narkotika har vi oppfølging, samtaler, involverer ung-

domsteam fra kommunen og har tett oppfølging. Automatiske utvisninger er ikke i tråd med folkehøgskolens idé. Det er ikke bare å kvitte seg med folk. Det viktigste vi kan jobbe med er å skape holdninger. Elevene kan være veldig strenge, det er det vanskeligste. Hvordan takler vi det hvis elevene sier – «om ikke du slutter» så. Vi må gå noen runder – hva er det egentlig vi snakker om? På en arbeidsplass kan en ikke bestemme hvem en skal være sammen med.

DANNELSE SKJER I MOTVIND

– Vi har skapt et bilde av folkehøgskolen som en «folkegøyskole», et bilde av at alt er positivt. Men vi er først og fremst en skole for hverdagslivet. Vi har gjort elevene til kunder. Men dannelse skjer i motvind. Vi skal lære noe om det å håndtere vanskelige situasjoner. Det er det som er

danningsprosjektet.

– Mange skoler har en kontrakt, slik er det her! Da har en låst seg og annonsert svaret. Det er ikke et godt utgangspunkt.

– Men skolene er også forskjellige. Noen er hands-on, jeg er mer en grubler. Som leder må jeg tåle å få motstand, og tåle å stå i det. Jeg har en del verdier, men her må en ta samtalene. Jeg ønsker en dialog rundt disse spørsmålene.

SANKSJONER I FOLKEHØGSKOLEN:

VI ER ANNERLEDESSKOLEN I HVORFOR IKKE OGSÅ I DISIP

Nå begynner livene igjen å normalisere seg, og jeg er ikke klar for å slippe temaet om brudd og sanksjoner som jeg mener er retningsgivende for skoleslaget vårt.

Vi er *annerledes*-skolen, vi er elevenes kanskje første møte der de anerkjennes som voksne og myndige utøvere i eget liv. Likeverd og respekt for den enkelte er folkehøgskolens kjerneverdi. Sammen skal vi forsøke å skape en arena for personlig utvikling, med dialogen og den levende vekselvirkning i sentrum for dannelsesprosessen.

NÅR VERKTØYKASSA ER SLUNKEN

Vi er mange som skal fungere sammen, så vi trenger noen leveregler: Hva er greit? Hva kan vi leve med? Og hva kan vi faktisk ikke leve med?

Dette er viktige rammer som gir elevene trygghet. Gjennom reglene vet de hvor de har oss, og de vet hva som er forventet av dem. Det er ikke reglene i seg selv jeg mener vi må ta avstand fra. Selv mener jeg at det er viktig og riktig å blant annet ha nulltoleranse for narkotika og alkoholfrie internater. Men, jeg mener vi er i utakt med oss selv i håndteringen, altså hvordan vi i folkehøgskolen reagerer på bruddene som skjer.

Så tilbake til levereglene. Berusa ung-

dommer som holder leven er jo ikke greit, men er kanskje til å leve med? At noen skulker morgensamling likeså. Men vi kan ikke leve med stoff eller alkohol på internatene, ei heller voldelige eller truende elever. Alvorlighetsgraden vil styre hvilke verktøy vi kan og skal ta i bruk, og i de mest ekstreme sakene vil både bortvisning og utvisning være nødvendige virkemidler for å beskytte medelever og skolefelleskap. Men for de aller, aller fleste sakene vil dette være virkemidler som hverken er hensiktsmessige eller forholdsmessige, selv ved gjentatte brudd.

Likevel, når vi ikke har mer å dra opp av verktøykassa blir en bortvisning fort det eneste vi har igjen.

ANDRE MÅTER Å GJØRE DET PÅ?

Men burde vi behandle alle disse sakene som disiplinærsaker? Er det virkelig her de hører hjemme? Folkehøgskoleloven forteller oss at vi må ha et organ for disiplinærsaker, men ikke hvilke saker som skal behandles der. Kunne vi snudd om på det, tatt frem vår unike pedagogikk og heller forsøke å gå inn i sakene i et klasseroms perspektiv; det er noe rusk i maskineriet, hvordan få det i orden igjen?

Elevene har ofte et sterkt rettferdighetsprinsipp og en forventning om at vi som

skole skal reagere på bestemte måter (*strengt*). Det betyr ikke at det er slik vi må svare ut; dette er ikke videregående skole, vi er *annerledes*-skolen. Skolen som møter elevene på alvor fra dag én. **De kjenner det i alt vi gjør, fra første stund. Sånn burde det også være når regler brytes, for i folkehøgskolen er ikke reaksjoner og straff det viktige. Det viktige er prosessen der vi sammen finner gode og fornuftige måter å leve sammen på, der bevisstheten trenes og andres behov får komme til syne.** Det er i dette spennet læringen og danningen skjer. Og er det et sted med potensiale må det være nettopp her, i denne brytningen!

Samtalen skal ikke være et våpen, men det er vårt verktøy, vårt redskap. Et redskap som alltid bør være vårt første svar, og i en ideell verden, også vårt eneste.

LA OSS UTNYTTE AT DE ER «STUCK»

Noen trenger mer tid enn andre til å klare å se utover seg selv og egne behov. For mange er det ikke skriftlige advarsler, anmerkninger eller prikker på «rullebladet» som starter en slik prosess. I alle fall ikke bortvisning fra undervisning eller skole. Tvert imot trenger mange å bli møtt av likeverdige voksne og nye sjanser. Det er ugreit om vi har sanksjoner som er

ALT VI GJØR, LINÆRSAKENE?

ment godt, men som gjør oss bundet og ikke i stand til å møte den enkelte elev der den er. Blir ikke da reaksjonene viktigere enn formålet?

De fleste har brutt noen regler i sin ungdom. Selv husker jeg at spenningen var stor i om jeg holdt meg innafor fraværgrense og standpunktarakter. Men det var ikke varsel om manglende karakterer eller trussel om bortvisning for at jeg røyka på skolen som gjorde inntrykk. Helt ærlig, jeg tror faktisk ikke at en bortvisning på den tida hadde gjort noe særlig fra eller til. Det som traff, men som jeg stadig forsøkte å vri meg unna, det var samtalene.

En av x-faktorene ved folkehøgskole er muligheten for å utforske, prøve og feile, ikke bare en, men så mange, mange ganger i løpet av en forholdsvis kort periode i livet. Og elevene må stå i det, kanskje for første gang i sitt liv. For her er ingen smutthull, her kan de ikke bare slutte, begynne med noe annet, bytte ut folk eller sted. Her er de på et vis «stuck».

ELEVENE SOM RESSURSER INN

Vi sier gjerne at det beste er når elevene korrigerer hverandre. Kanskje vi kunne tørre gå litt videre i dette landskapet, i hvem som kan bidra inn i oppdragelsen

og dannelsen. Og hører alltid slike saker til på individnivå, mellom elev og oss voksne? Eller kunne vi tatt bruddene tilbake der de skjedde, og arbeide med de ute i elevgruppa? Deltakelse, nattebråk, berusa hjemkomst eller oppbevaring av alkohol på internatet, hvor og hvordan skjer læringen best? Gjennom et papir med en advarsel på? Ved å måtte reise hjem og tenke seg litt om (*og gjerne skamme seg litt?*), eller skjer læringen i møte med andre, der man får erfare sin egen rolle i andres liv, ved sin tilstedeværelse eller sin manglende deltakelse.

Kunne elevene bidratt inn i arbeidet med å finne disse grenseoppgangene og inn i arbeidet med skolens reglement og håndteringen av dette, og på den måten forstå at på folkehøgskole har vi fokus på læring, ikke på å sette andre på plass eller markere oss. Kunne det ikke blitt en veldig god trening for det videre livet? For i kollektivet kan de sjeldent bare ringe en vakt som fjerner en berusa roomie, med påfølgende bortvisning fra kollektivet dagen etter. I livet må de takle både forstyrre nattesøvn, bråk, fester og alkohol, stoff eller romkamerater som tar seg til rette. Tenk hvilken kompetanse de kan tilegne seg om de får bidra inn.

WE FIX?

Er vår reaksjonsform bare nok et bevis på at vi voksne ordner opp og fikser? De samme regler brytes også rundt omkring i de tusen ungdomshjem. Og selv om bruddene er alvorlige, bortvises eller utvises sjeldent ungdommene hjemmefra av den grunn. Familien må snakke sammen, stå i det og sammen finne ut av ting.

Eleven får sin reaksjon hos oss, men både den som eier bruddet og dens medelever fratas muligheter til læring av det som skjer. Hvor er rommet for refleksjon?

Jeg opplever et gap mellom vår brillante daglige folkehøgskolepedagogikk og hvordan vi håndterer mange av disiplinærsakene. Det henger på en måte ikke helt i sammen. Det er ikke folkehøgskole, det er ikke *annerledes*-skolen, i alle fall ikke slik jeg ser den for meg.

Vi trenger en idémyldring, for vi er *annerledes*-skolen, den som tenker annerledes og agerer annerledes, og som oppleves moderne og relevant.

Kristin Smith, sitter i styret i Folkehøgskoleforbundet og er administrasjonsleder på Ringerike folkehøgskole

FOLKEHØGSKOLENE MOT FLYTTESTRØMMEN

Ungdommers flytting fra bygd til by nevnes ofte med stor bekymring. Det får mindre oppmerksomhet at folkehøgskolene står for en helt motsatt flyttestrøm: Byungdom strømmer til mindre plasser for å gå på folkehøgskole.

Av Dorte Birch

I folkehøgskolenes barndom var skoleslaget et sted der bygdeungdom møtte annen bygdeungdom på deres lokale folkehøgskole. I noen tilfeller reiste bygdeungdom til en annen bygd for å gå på folkehøgskole, men byungdommer var det få av.

BEDRE STATISTIKK

Med bedre statistikk så kan vi fastslå at byungdommer definitivt velger folkehøgskole. Oslo er det fylket der størst andel av ungdommene sender søknad til folkehøgskolene og ungdommene i både Bergen, Trondheim, Stavanger og Tromsø kommuner søker folkehøgskole i større grad enn gjennomsnittet for fylkene sine.

Oslo-ungdommer sender altså flere søknader til folkehøgskolene enn ungdommer i andre fylker, men hvor vil de på folkehøgskole? Det kan se ut til at de vil så langt unna som mulig for det er Nord-Norge og Vestlandet som trekker ungdom fra Oslo.

Ungdommer fra Trøndelag og Nordland søker seg til Midt-Norge og ungdom fra Vestland fylke søker seg til Vestlandet, men Oslo-ungdommer vil altså til den andre kanten av landet.

Hvem er det da som søker seg til folkehøgskolene på Østlandet? Der er ungdommer fra Agder og Vestfold/Telemark overrepresentert

SØKERS HJEMSTED FORDELT PÅ FYLKER

FYLKE	SØKNADER	SØKNADER PR. 1000 INNBYGGERE 18-19 ÅR
Viken +	4985	165.2
Vestland +	2963	190
Oslo +	2616	205.4
Trøndelag +	2134	189.4
Rogaland +	1989	168.6
Vestfold og Telemark +	1780	179.3
Innlandet +	1457	167.7
Agder +	1408	181.4
Møre og Romsdal +	1066	160.7
Troms og Finnmark +	803	137.9
Nordland +	743	130.5

Et år på folkehøgskole er en god mulighet for byungdom til å se en annen side av Norge. Fordommer brytes ned og enkelte velger nok også å studere eller å jobbe i de områdene der de har gått på folkehøgskole. Et år ga mersmak.

Det er derfor interessant å se på hvilke byungdommer som reiser på folkehøgskole, for det er dessverre ikke det brede snittet av alle 19-åringer fra de store byene.

Om vi bruker Oslo som eksempel så kan vi se et svært tydelig trekk. Oslo er en oppdelt by der folk med god råd bor i noen bydeler mens folk med dårligere råd bor i andre bydeler. Det er store forskjeller i inntekt, formue, og også i etnisk bakgrunn mellom Oslos bydeler.

Der ungdommer i Ullern og Nordre Aker – Oslos rikeste bydeler – har sendt av gårde henholdsvis 410 og 362 søknader pr 1000 ungdommer så har ungdommer i Grorud og Alna kun sendt 70 søknader pr 1000 ungdommer.

SØKERS HJEMSTED FORDELT PÅ BYDEL	SØKNADER	SØKNADER PR. 1000 INNBYGGERE 18-19 ÅR
OSLO ▼	2616	205.4
Nordre Aker	441	362.1
Vestre Aker	315	291.7
Ullern	289	410.5
Nordstrand	286	249.8
Østensjø	230	238.6
Frogner	159	218.1
Søndre Nordstrand	145	132.4
St. Hanshaugen	126	258.2
Grünerløkka	115	159.1
Bjerke	106	153.6
Sagene	98	214.4
Gamle Oslo	97	135.3
Stovner	79	82
Alna	76	70.7
Grorud	43	70.5

Dette er en enorm forskjell som burde vekke forskrekkelse og undring. Er folkehøgskolene for dyre for ungdommer i de fattigere bydelene? Er de for fremmede og rare for ungdommer med annen kulturell bakgrunn? Opplevs de som et skoleslag for overklassen?

REKORDKOMMUNE I INNLANDET FYLKE

Folkehøgskolene trekker altså relativt flere ungdommer fra byene enn fra bygdene, men dette bildet er ikke svart på hvitt.

Mange mindre kommuner sender en svært stor andel av sine ungdommer på folkehøgskole. Vi ser ofte pussige forskjeller mellom nabokommuner der folkehøgskolene får svært mange søknader fra den ene kommunen og vesentlig færre fra den andre. Her kan det være snakk om tilfeldigheter eller det kan være lokale rådgivere som snakker folkehøgskole veldig opp. Vi ser også at det kan være en fordel å ha en folkehøgskole i bygda – mange kommuner med en folkehøgskole har flere søknader enn nabokommunene.

Men kommunen som slår absolutt alle andre kommuner i andel ungdommer som velger folkehøgskole er på ingen måte en bykommune. Kommunen med absolutt høyest andel søknader til folkehøgskole må vi til Innlandet for å finne. Vestre Toten er den kommunen av alle kommuner i hele landet som sender størst andel av sine ungdommer på folkehøgskole – faktisk mer enn dobbelt så stor andel som Hamar som ligger på andreplass i Innlandet.

DIALEKT OG SOSIOLEKT

Folkehøgskole er med til å bygge ned fordommer. Ungdommer møter ungdommer – og de møter ofte nye områder i Norge som de får ny kjennskap til.

Ungdommer møter også ungdommer som prater andre dialekter enn dem selv. I år vil de antakelig møte ekstra mange som snakker Vestkant-sosiolekt eller Totning.

BLIKK FRA KAIKANTEN: FORBRUK OG LYKKE

Et ganske vanlig utsagn som er ment å stemme oss til fornuft, går omtrent sånn:

Denne politikken vil sette oss år tilbake. Vi kan havne på 2017-nivå.

Jeg må tenke etter, 2017, hvordan var det? I min alder er fire år såpass lite, det er nærmest for ei uke å regne, så jeg må

doble for å se tydeligere. Altså 2013, hvordan hadde vi det da? Jeg kan ikke erindre noen påfallende nød, og må sjekke fotoalbumet. Der ser jeg at vi var alminnelig velkledd, faktisk framstår jeg på et bilde i ei skjorte som fortsatt er i bruk. Og så er det feriebilder fra Spania. Restauranter med god mat på bordet og kvitvin i isbad. Tilsynelatende er vi fornøyd og koser oss, merkelig.

Jeg dobler igjen, regner 16 år tilbake og havner i 1997. Følger altså en eksponensiell kurve, men den må leses slik den framstår hvis du setter et speil øverst på regnearket – stadig brattere nedoverbøyd. Det må vel være tanken til de som vil advare meg mot fortida?

Men sannelig er vi ikke velfødde her også. På familietur i en relativt ny SUV. Ungene har hele tenner, og vi bygger ut huset. Dette var på den tida jeg begynte å jobbe i folkehøgskolen. Jeg kan huske at det var trangere skolebudsjetter den gangen enn da jeg slutta vel tjue år seinere. Men arbeidsgleden var den samme.

Jeg kunne ha dobla enda en gang og gravd meg tilbake til 1961. Det året foreldrene mine kjøpte den første nye bilen de eide, ei svart Folkevogn. Det hadde vært rasjonering på import av biler fram til dette tidspunktet. Men jeg lar være å grave videre. Jeg klarer likevel ikke å finne annet enn at livet gikk sin gang. Visst hadde vi mindre, men samtidig stort sett det samme som alle andre.

Derfor stusser jeg når noen dukker opp i TV-ruta og skremmer meg med 2017-tilstander. Alle muligheter for et utholdelig liv blir ikke borte om dagens forbruk barberes en smule. Det kan gå bra, men ett stort hinder står i veien: den økende forskjellen mellom folk. Så lenge denne utviklinga fortsetter, holder vi stadig kurs mot et samfunn der forbruket er for stort og misnøyen enda større.

De som driver med «lykke-forskning» har sett dette i målingene sine. I Norge har vi aldri vært mer tilfreds enn vi var i 1961.

Brynjar Tollefsen

NOTERT

DEN SISTE SIGARETTEN

«Det finnes viktigere ting i livet enn helse», svarte Hannah Arendt en gang hun ble spurt om hun ikke skulle slutte å røyke.

Men uansett, røykerne har tapt. Rødlistet og snart utryddet som de er – til storsamfunnets lattermilde applaus.

– Ja, det gikk akkurat slik vi fryktet, sier Iver B. Neumann i dag.

Han har ikke skiftet mening siden hans røykesukk i samtalen med Thomas Hylland Eriksen i 2013.

– Dette dreier seg ikke om røyk, men om å angripe folks gleder. Staten vil ha friske og medgjørlege kroppar til disposisjon. De står lenger i arbeid og genererer mer skatt.

Klassekampen

K-POP OG HADELAND

Dørene står vidåpne, som om jentene ikke har fått nok av hverandre i løpet av dagen. Noen spiller musikk, henger i korridoren, setter seg på gulvet med en kopp te i hånden. Samtalen dreier seg over til fremtiden.

De skal jo slutte ganske snart, det er bare noen dager igjen av skoleåret ved Hadeland Folkehøgskole. Som 20-åringer flest er de sultne på det som ligger foran dem, og alle har planer.

Noen skal studere, en har planer om et utvekslingsår i Korea, noen drømmer om en karriere som dansere, andre skal fortsette på folkehøgskole et år til.

Men det er klart de gruer seg litt også.

– Det er jo en boble, vi kan ikke så mye om livet utenfor, egentlig, sier Rosland.

D2 – Dagens Næringsliv

REPRESENTASJON PÅ STORTINGET

To eksempler på at praktisk yrkeserfaring fra privat arbeidsliv ikke står i veien for godt politisk håndverk er Dag Terje Andersen (Ap) og Jon Georg Dale (Frp). Den profilerte skogsarbeideren og den kjente kjøttskjæreren er imidlertid på vei ut nå. Nye representanter uten høyere utdanning, blir stadig færre.

Mens 35 prosent av befolkningen har høyere utdanning, har hele 85 prosent av stortingsrepresentantene dette i neste periode, dersom målingene Civita bruker, slår til: Å ha høy utdanning er ingen ulempe i seg selv. Men hadde det ikke vært en idé med et parlament som i større grad representerte mangfoldet i befolkningen – også arbeids- og utdanningsmessig.

I 2009 kom 22 prosent av stortingsrepresentantene inn på tinget fra arbeid i et politisk parti. Til høsten vil dette tallet være på 48 prosent.

Bjørn Hatterud i Klassekampen

FOLKEHØGSKOLENE PÅ ARENDALSUKA

Folkehøgskoleforbundet i samarbeid med NKF (Noregs kristelige folkehøgskulelag) deltok for syvende gang på Arendalsuka – i uke 33. Det er tiende gang arrangementet finner sted. I 2019 besøkte 80.000 den sjarmerende sørlandsbyen, mens arrangøren dette året regner med noe lavere tall på grunn av pandemien.

Arendalsuka skal være en årlig nasjonal arena hvor aktører innenfor politikk, samfunns- og næringsliv møter hverandre og folk, for debatt og utforming av politikk.

Arendalsuka er partipolitisk uavhengig, og har som mål å styrke troen på politikk og politisk debatt. Med Arendalsuka ønsker arrangøren å bidra til et levende demokrati.

Arrangementkonseptet startet i 2012 og har år for år vokst i omfang. Folkehøgskolene er sentralt plassert i politisk gate med stand og T-skjorter med påskrift «Demokrati er ikke medfødt». Det er viktig å være til stede på dette demokratiske «dansegulvet». Her er det rom for å knytte kontakter, for gode samtaler og til å formidle hva folkehøgskolene står for.

I år hadde folkehøgskolene et eget arrangement – en morgensamling i et festivaltelt. Det var Ronnie MAG Larsen som holdt et innlegg på temaet – valget, mens Janne Severinsen ledet allsangen. Arrangementet ble streamet.

De første dagene var det Folkehøgskoleforbundet som var ansvarlig for å befolke standen. Generalsekretær Angelina Christiansen, leder i FHF Einar Opsvik og redaktør Øyvind Krabberød – og med god hjelp av unge med folkehøgskoleerfaring, Yngvild Vollstad og Amalie Anker Johansson, mens Anne Tingelstad Wøien stilte fra Folkehøgskolerådet. For NKF deltok Terje Wehus og Andreas Melberg.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

NOTERT

JEANS OG KLIMA

- Hva er klimagassutslippet fra for eksempel en bukse?
 - Fra hvert enkelt plagg er ikke så ille. En typisk jeans har litt større klimaavtrykk enn en kilo biff. Så lenge du tar godt vare på klærne dine, reparerer dem og gir dem bort i stedet for å kaste dem – så vil klimaavtrykket fra garderoben din være nokså lite.
 - Så hva er problemet?
 - Klær og tekstiler er kanskje det området vi i størst grad har en bruk- og kastmentalitet. Det er nesten ingen andre ting vi kjøper så mye av, og knapt bruker, før det for manges del havner i søppelet. Hvert femte plagg vi kjøper her i Norge blir bare brukt én eller to ganger, og hvert tiende blir aldri brukt.

DÄRLIG TID

- Hva er hemmeligheten for å få gjort alt?
 - Det er å stå på. Å stå på! Tror jeg er, som filosofen Arne Næss sa, et godt råd. I tillegg til å holde sine gleder enkle. Hvis du bruker fire timer hver dag på sosiale medier, og forteller at du har dårlig tid, tenker jeg at tiden du stirrer på telefonen vil utgjøre omtrent 120.000 timer av livet ditt. Jeg vet ikke hvor ofte jeg er blitt fortalt at de fleste i vår del av verden ikke opplever materiell fattigdom, men mangel på tid. Det høres så flott ut når det blir sagt, men er ikke helt riktig. Vi har tid, livet er langt, hvis vi lytter oftere til oss selv og hever blikket.

Thomas Horne i D2 – DN

Erling Kagge i D2 – DN

NYTT FRA LANDSKAPET

OVER 600 SØKERE TIL 109 SKOLEPLASSER!

I år er søkertallet til Lofoten Folkehøgskole på over 600 stykker: – Vi ser at dette er en økende trend over flere år.

Lofoten folkehøgskole har en maks kapasitet på 109 elever. I år foregår det en utvalgelsesprosess blant over 600 som ønsker seg nordover. Rektor Jonatan Rask tror årsaken kan være et utslag av korona. Han mener folkehøgskole står som et sikkert valg, og poengterer også at Nord-Norge for mange er det mest eksotiske valget innenfor landets grenser.

Lofotposten

MINNEORD OM BJARNE SCHIRMER

Bjarne Schirmer gikk bort denne våren, 93 år gammel. Bjarne Schirmer var initiativtaker og i mange år leder av NOSAG (Norsk Støttegruppe for Abrahamsenteret i Gaza). I nesten 25 år kjempet Bjarne Schirmer for sin drøm om å få bygd en folkehøgskole i Gaza, og i løpet av denne tida knyttet han kontakt med mange personer i norsk folkehøgskole, både fra frilynt og kristelig side.

En folkehøgskole i Gaza skulle være tuftet på brobygging og dialog mellom israelsk og palestinsk ungdom, en kulturell, språklig og politisk dialog med fred og rettferd for begge parter som det endelige mål.

Denne tanken har faktisk dype røtter i frilynt folkehøgskole. I de tidlige etterkrigsåra møtte sentrale norsk folkehøgskolefolk den jødiske pedagogen Shulamith Katznelson i USA, og et varig vennskap med henne ble knyttet. Shulamith Katznelson var i perioder sekretær for den jødiske filosofen og dialogpedagogen Martin Buber, som igjen hadde både lest og skrevet om Grundtvig. Shulamith Katznelson startet og drev Ulpan Akiva, en viktig folkehøgskoleliknende skole i Israel, en skole som på mange

måter kunne være en modell for en folkehøgskole i Gaza. Med inspirasjon fra både Martin Buber og Shulamith Katznelson startet så Bjarne Schirmer sitt arbeid sammen med mange norske folkehøgskolefolk midt på 1990-tallet.

Bjarne Schirmer var ikke alltid like lett å samarbeide med. Han var stridbar, kunne være både sta og påståelig, med en por-sjon besserwisser-holdning. Men under dette lå det en ektefølt tillit og respekt for meningsmotstandere, en vilje til kompromisser, og et ønske om resultater. Han maktet å knytte til seg mange sentrale politikere, Jørgen Holte(SP) og Jon Lilletun (KrF) var kanskje de mest innflytelsesrike.

Norsk folkehøgskole skylder Bjarne Schirmer en stor takk for utrettelig arbeid, og for hans klippefaste tro på folkehøgskoletanken i internasjonal sammenheng. At visjonen han bar på til slutt ikke lot seg realisere, har årsaker som NOSAG og Bjarne Schirmer ikke på noen måte var herre over.

Arild Mikkelsen

MASTEROPPGAVE:

UNDERSVISNING FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING I FOLKEHØGSKOLEN

Mitt navn er Frida Isungset, 29 år og lærer ved Sogndal folkehøgskule. Her har jeg jobbet siden 2016, men det siste året har jeg hatt permisjon for å skrive masteroppgave i læring og undervisning. Fra tidligere har jeg en bachelorgrad i friluftsliv, praktisk pedagogisk utdanning, samt årsstudium og enkeltemner innen samfunnsfag og historie.

BAKGRUNN

I 2019 begynte jeg på en mastergrad i læring og undervisning. Dette året streiket elever i hele verden for klimaet, folk demonstrerte i gatene og Greta Thunberg ble en internasjonal kjendis. Samme år planla 11 unge mennesker fra 11 til 22 år søksmål mot USA for å ødelegge livsgrunlaget deres. Det er ikke uten grunn at ungdommene tar til gatene, og USA saksøkes. I det 21. århundre blir vi stadig mer klar over hvilke utfordringer verdenssamfunnet står ovenfor. Klimaendringene, voksende sosioøkonomisk ulikhet, tap av biologisk mangfold og overforbruk av naturressurser er noen av dem. Dette er utfordringer som krever raske endringer i våre handlinger, holdninger og forbruksvaner.

I 1990 sa Nelson Mandela «Education is the most powerful weapon which you can use to change the world» (referert i Sinnes, 2015, s. 33). Visjonen om bærekraftig utvikling har de siste 40 årene fått økt betydning og det er nasjonal og internasjonal enighet om at utdanning er en nøkkelfaktor for å realisere intensjonene om bærekraftig utvikling (Sinnes, 2015; UNESCO, 2014). Målet for en utdanning for bærekraftig utvikling korresponderer

godt med folkehøgskolens dannelsesmål og en kan derfor argumentere for bærekraftsarbeidet sin plass i folkehøgskolens virksomhet (Tiller et al., 2017).

Folkehøgskolene gjorde i 2019 et historisk styrevedtak om bærekraftig utvikling. Alle de fem sentrale styrene i norske folkehøgskoler (Folkehøgskolerådet, Noregs Kristelige Folkehøgskolelag, Folkehøgskoleforbundet, Informasjonskontor for folkehøgskolen, Informasjonskontor for kristen folkehøgskole) ble enige om at skolene måtte gjøre en økt innsats for å løse klimakrisen. Gjennom kutt i klimagassutslipp og undervisning for bærekraftig utvikling (Folkehøgskolerådet, 2019).

Utgangspunktet for min masteroppgave om undervisning for bærekraftig utvikling er en kombinasjon av flere ting. Jeg opplever at folkehøgskolens rammer for undervisningen gir svært gode muligheter til å drive undervisning for bærekraftig utvikling. Mitt personlige engasjement for temaet begynte gjennom friluftslivinteressen jeg har hatt siden barndommen. I jobben min ser jeg hvordan breene trekker seg tilbake, blir brattere og opplevelsene mer krevende. Dette har påvirket min forståelse og mitt engasjement for bevaring av naturen og jorda. Som lærer i folkehøgskolen arbeider jeg med kollegaer som tenker at et godt og rikt liv, er et bærekraftig liv. I tillegg har vi hvert år elever som bryr seg, de spør og lur, utfordrer og lar seg rive med.

Med dette som utgangspunkt utformet jeg problemstillingen:

Hva kjennetegner undervisning for bærekraftig utvikling på tre ulike folkehøgskoler?

Foto: Frida Isungset

Problemstillingen ble operasjonalisert gjennom tre forskningsspørsmål:

- Hvordan tolker personalet på de utvalgte folkehøgskolene «Bærekraftig utvikling»?
- Hvordan erfarer og forstår personalet undervisning for bærekraftig utvikling?
- Hvilke utfordringer og muligheter ser personalet i forbindelse med undervisning for bærekraftig utvikling i folkehøgskolen?

METODISK TILNÆRMING

Da undervisning for bærekraftig utvikling er et tema som tidligere er forsket lite på, ble det valgt å gjøre en kvalitativ studie av fenomenet. På den måten kunne jeg få rik og detaljert informasjon om undervisningen. Det ble gjennomført tre gruppeintervju på tre ulike folkehøgskoler. Jeg valgte å dele norske folkehøgskoler opp i bærekraftskoler, frilynte folkehøgskoler og kristne folkehøgskoler, videre trakk jeg en skole fra hver gruppe. Slik kunne jeg analysere om det var variasjon eller forskjeller i tilnærmingene hos de ulike skolene. I intervjuene deltok lærere og skoleledere og spørsmålene som ble stilt tok utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Etter intervjuene ble det gjennomført en tematisk analyse av informasjonen. Dette betyr at intervjuene ble gjort om fra muntlige digitale opptak til tekst gjennom transkribering. Så ble intervjuene sammenfattet, og grove trekk ved informantenes beskrivelser ble oppsummert. Videre ble teksten kodet, kodene ble videre systematisert i kategorier som i dag er overskriftene i selve masteroppgaven (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018).

Frida Isungset

Foto: Tanita Opheim

FUNN FRA STUDIEN

Det første forskningsspørsmålet var; *Hvordan tolker personalet på de utvalgte folkehøgskolene «Bærekraftig utvikling»?* Jeg fant at det ikke er en felles forståelse innad eller mellom de studerte folkehøgskolene. Samtidig ble det identifisert at de på skole 1 særlig vektlegger teknologisk utvikling og økonomi i sine beskrivelser av begrepet. På skole 2 var de i større grad opptatt av verning og ivaretagelse av naturen. På skole 3 beskriver de en tradisjon for å engasjere seg i politikk og sosial rettferdighet. Den varierende forståelsen for meningsinnholdet i begrepet er i tråd med annen litteratur som beskriver begrepet som komplekst og omdiskutert (Holden, Linnerud, Banister, Schwanitz & Wierling, 2018). Da informantene i denne studien har som mål å lære elevene om temaet, finner jeg det interessant at de ikke har løftet opp hva denne undervisningen skal være og hva de i fellesskap legger i begrepet.

Det andre forskningsspørsmålet var; *Hvordan erfarer og forstår personalet undervisning for bærekraftig utvikling?* I de inkluderte folkehøgskolene er økt bevissthet og holdningsendring blant elevene identifisert som formål med undervisningen. Skolene vektlegger klima- og miljø i alle undervisningsoppleggene som blir nevnt i intervjuene. Folkehøgskolenes undervisning bygger i mange sammenhenger på at elevene skal få opplevelser og erfaringer med å leve mer klima- og miljøvennlige liv. Dette kommer for eksempel til uttrykk ved at skolene bruker sykkel og kollektiv transport i forbindelse med undervisningen.

I den tematiske analysen finner jeg klima- og miljøvennlig drift av skolen, natur og nærmiljøet som læringsarena, tverrfaglig og tematisk undervisning og foredrag som kjennetegn på undervisningen i folkehøgskolen. Dette er i tråd med hva som sees som undervisning for bærekraftig utvikling i tidligere forskning og teori. I litteraturen om undervisning for bærekraftig utvikling står refleksjon, kritisk tenkning, dialog, samt utfordrende og utforskende metodiske tilnærminger sentralt (Gadotti, 2010; Glavi, 2020; Sinnes, 2015; Sterling, 2010; Svarstad, 2021; Wals & Benavot, 2017; Öhman & Östman, 2019). Noe som også sees sentralt innenfor begrepet dannelse som står helt sentralt i folkehøgskolens mandat og formål (Ferrer, Jøsok, Ryen, Wetlesen & Aas, 2019). Det er derfor interessant at undervisning som oppfordrer elevene til kritisk tenkning, dialog og diskusjon hovedsakelig vektlegges ved en av de tre folkehøgskolene.

Det tredje forskningsspørsmålet var; *Hvilke utfordringer og muligheter ser personalet i forbindelse med undervisning for bærekraftig utvikling i folkehøgskolen?* Informantene vektlegger økonomiske begrensninger for undervisningen og forteller at undervisningen er svært personavhengig. Ett funn i analysen er at de økonomiske begrensningene hovedsakelig handler om skolens mulighet til å redusere sitt klimagassutslipp. Særlig forteller informantene at endring av studieturer for å redusere flyreiser kan føre til færre søkere ved skolene.

Informantene trekker videre frem at undervisningen er personavhengig. Dette kan sees i sammenheng med at skolene ikke har en felles forståelse for begrepet bærekraftig utvikling og at arbeidet virker ullent og usystematisk. Skolenes undervisning for bærekraftig utvikling bærer derfor preg av enkeltprestasjoner blant lærere og manglende helhetlig og forpliktende tilnærming til undervisningen (Hargreaves & Fullan, 2012). Likevel må ikke enkeltpersonenes interesse og engasjement for undervisningen undervurderes, den er svært viktig for implementering av dette arbeidet (Mogren, Gericke & Scherp, 2019).

Folkehøgskolene som har deltatt i denne studien har presentert mange gode og inspirerende måter å undervise for bærekraftig utvikling. Mange tips kan derfor leses i selve masteroppgaven. Funnene gir mer helhetlig forståelse for begreper, innhold, hvordan og hvorfor vi skal ha en slik undervisning. I folkehøgskolen står vi som lærere og skoleledere med et stort ansvar for hvordan og hva vi underviser i da vi i liten grad blir styrt av bestemte læreplaner, kompetansemål og eksamener. Jeg mener derfor det er nødvendig å løfte opp viktige tema som dannelse og bærekraftig utvikling i vårt pedagogiske utviklingsarbeid for å sikre at undervisningen ikke blir indoktrinerende.

Frida Isungset

Litteraturliste

- Ferrer, M., Jøsok, E., Ryen, E., Wetlesen, A. & Aas, P. A. (2019). Hva er kritisk tenkning i samfunnsfag? I M. Ferrer & A. Wetlesen (Red.), *Kritisk tenkning i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Folkehøgskolerådet. (2019). *Historisk felles styrevedtak om bærekraftig utvikling i folkehøgskolen* (13). Hentet fra https://a984408b-3374-478f-890e-9e5ebec3469c.filesusr.com/ugd/13e66e_f279c961e1f04d008499d711bf3ca0f.pdf
- Gadotti, M. (2010). Reorienting Education Practices towards Sustainability. *Journal of Education for Sustainable Development*, 4, 203-211. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/097340821000400207>
- Glavi, P. (2020). Identifying Key Issues of Education for Sustainable Development. *Sustainability*, 12(16), 6500.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012). *Professional Capital*. London: Routledge.
- Holden, E., Linnerud, K., Banister, D., Schwanitz, V. J. & Wierling, A. (2018). *The Imperatives of Sustainable Development: Needs, justice, limits* Routledge.
- Johannessen, L., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? : nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mogren, A., Gericke, N. & Scherp, H.-Å. (2019). Whole school approaches to education for sustainable development: a model that links to school improvement. *Environmental Education Research*, 25(4), 508-531. <https://doi.org/10.1080/13504622.2018.1455074>
- Sinnes, A. (2015). *Utdanning for bærekraftig utvikling: Hva, hvorfor og hvordan?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Sterling, S. (2010). Living in the Earth: Towards an Education for Our Time. *Journal of Education for Sustainable Development*, 4(2), 213-218. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/097340821000400208>
- Svarstad, H. (2021). Critical climate education: studying climate justice in time and space. *International Studies in Sociology of Education*, 30(1-2), 214-232. <https://doi.org/10.1080/09620214.2020.1855463>
- Tiller, T., Bjerke, A., Phuthi, B., Lindberg, K., Wiland, M. & Vinje, S. (2017). *Aksjonsforskning og bærekraft - folkehøgskolene for fremtiden: slutt rapport*. Hentet fra https://a984408b-3374-478f-890e-9e5ebec3469c.filesusr.com/ugd/13e66e_ee201edb54004f-3c8e86662951b5ee09.pdf
- UNESCO. (2014). *Shaping the future we want: UN Decade of Education for Sustainable Development; final report*. Hentet fra <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230171>
- Wals, A. E. J. & Benavot, A. (2017). Can we meet the sustainability challenges? The role of education and lifelong learning. *European Journal of Education*, 52(4), 404-413. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ejed.12250>
- Öhman, J. & Östman, L. (2019). Different teaching traditions in environmental and sustainability education. I K. Van Poeck, L. Östman & J. Öhman (Red.), *Sustainable development teaching - ethical and political challenges* (s. 70-82). London: Routledge.

NYE REKTORER

SKAL LEDE VOSS FOLKEHØGSKULE

Siren Øyan Kulbeck (63) er tilsatt som konstituert rektor ved Voss folkehøgskule. Hun kom til skolen i 2020 som assisterende rektor. Siren har en bred yrkeserfaring. Hun kom til Bømlo folkehøgskule, da

Olavskulen, som lærer tidlig i karrieren og har også jobbet ved Risøya folkehøgskole, og var selv elev på Voss. Hun har også lang fartstid som lærer og arbeid i rus og kriminalomsorg.

Hun er lærerutdannet med videreutdanning i rus og psykiatri og tverrfaglig veiledning, og har også Fengselsskolen.

Ellers forteller Siren at hun er «Folkehøgskolenerd» - liker å stikke innom de ulike skolene, som regel er det i forbindelse med ferier, det blir å studere beliggenhet og bygningsmasse, og lese seg opp på folkehogskole.no. Det har bidratt til at mange ungdom i nærmiljøet har valgt et år på folkehøgskole.

ØK

NY REKTOR PÅ ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

Lena Andresen er ansatt som ny rektor på Åsane Folkehøgskole. Hun tar over etter Bjørn Berentsen som går av for aldersgrensen ved utgangen av året. Lena er 48 år gammel, kommer fra Bergen, og hun er

utdannet sanger og har en mastergrad i musikkpedagogikk. Hun er også utdannet spesialpedagog og kommer fra en stilling som seniorrådgiver i Statped. Tidligere har hun vært rektor i grunnskole og i kulturskole, og hun har vært sanger og skuespiller på flere forestillinger i regi av rikskonsertene. I tillegg har hun hatt ulike musikkpedagogiske jobber og engasjement.

Det var 13 søkere til stillingen, 11 kvinner og 2 menn.

Lena tiltrer 1. oktober.

T.T.

TIL MØRE FOLKEHØGSKULE SOM REKTOR

Rune Hovde (57) tar over som ny rektor ved Møre folkehøgskule i Ørsta fra 1. august 2021. Hovde har tidligere arbeidet for det lokale energiselskapet Tussa som strategi- og utviklingssjef. Han har hatt et

aktivt politisk engasjement i lokalpolitikken inkludert en periode som ordfører. Hovde var inntil i fjor, kommunadirektør for Stryn kommune. I tillegg har han over en ti-års periode jobbet som timelærer i videregående skole og undervist i økonomi- og

ledelsesfag. Med solid skolering innenfor strategisk ledelse og økonomi, har skolen fått en leder som vil bidra til nytenking og utvikling, og som kan videreføre gode tradisjoner ved skolen. Hovde har vært styremedlem ved folkehøgskolen siden 2016. Det var ni søkere til stillingen.

Nyvalgt leder i Folkehøgskoleforbundet, Einar Opsvik, går over i en 20 prosent stilling som rådgiver.

E.O.

SETESDAL FOLKEHØGSKULE FÅR NY REKTOR

Arne Bratteklev (62) startet ved skolestart opp som ny rektor på folkehøgskolen i Rysstad i Valle kommune. Han kommer fra Agder folkehøgskole hvor han var lærer på linja Reislev og utvikling i

mange år.

Bratteklev har også fartstid som rektor og enhetsleder i skoleverket, han stiller i tillegg med erfaring fra barnevernet. Den nye rektoren har en bred utdanning og er master i utdanningsledelse.

ØK

SKAL LEDE NANSENSKOLEN

Signe Therese Strøm er konstituert rektor for skoleåret 2021-22, og har både ledelsesoppgaver og undervisning. Faglig er hun særlig interessert i identitet og kulturformidling i flerkulturelle sammen-

henger, og i konflikten mellom miljøvern og lokalbefolkning i Afrika. Hun underviser litteratur, og i emner knyttet til kjønn og identitet. Hun er utdannet antropolog med PhD fra Italia.

Tidligere rektor Unn Irene Aasdalen går over i stilling som lektor. Hun skal undervise i internasjonal politikk og kunsthistorie.

Nansenskolen

HARALD MARKUSSEN LEDER HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

Harald er konstituert rektor og er samtidig faglærer for Music Live Studio ved Harstad folkehøgskole.

Han har sin musikkutdannelse fra musikkvitenskapelig institutt ved NTNU i Trondheim, og har siden endt utdanning i 1995 jobbet som lektor ved høgskole og videregående skole, og de siste tolv årene ved Harstad Folkehøgskole. I tillegg er han rett som det er å høre som freelance-musiker.

Harstad fhs

Arbeidslivet

GODTGJØRING FOR SÆRSKILT ARBEIDSTID

I et skoleslag som vårt, hvor internatet er en integrert del av læringsprogrammet, vil det være behov for at langt de fleste ansatte vil arbeide på tider utenom normalarbeidsdagen. Elevene må spise også i helgen, lørdagsundervisning inngår som en del av tilbudet og noen må være tilgjengelig også på natten ved behov. Det finnes mange ulike løsninger blant skolene, men de fleste har kjøkkenpersonale som går i turnus, og så å si alle har lærere som går tilsynsvakter fordelt utover skoleåret.

Alle folkehøgskoleansatte som arbeider kveld, natt, helg og helligdag har etter tariffavtale rett på lønnstillegg for den ulempe dette medfører. For IKV personalet betales enten tilleggene i etterkant av hvert slikt tilfelle, eller de er beregnet ut ifra turnus og fordelt likt igjennom året. Undervisningspersonalet har gjennom særavtale akseptert å bli kompensert gjennom en fast sum årlig. Det kalles «ulempetillegget», og utgjør per nå kr. 26.500,- på privateide skoler, og kr. 27.000,- på kommunale- og fylkeskommunale skoler.

Her følger en oversikt over de punkter som ulempetillegget samlet kompenserer lærerne for, og som IKV-ansatte betales lønnstillegg for:

- **Lørdags- og søndagstillegg:** For ordinært arbeid mellom kl. 00.00 lørdag og kl. 24.00 søndag betales et tillegg på minst kr. 53,- pr. arbeidet time. Satsen forhøyes til minst kr. 100,- etter 290 timer, og til minst 150,- etter 350 timer pr. kalenderår.
- **Helge- og høytidstillegg:** Pålagt arbeid på slike dager godtgjøres med timelønn tillagt 100 prosent på privateide skoler, og med timelønn tillagt 1 1/3 på kommune- og fylkeseide skoler.

- **Kvelde- og nattillegg:** For arbeid mellom kl. 17.00 og kl. 06.00. De som går i turnus får minst kr. 56,- per arbeidet time, mens de som ikke gjør det får et tillegg på minst kr. 28,- per time de gangene de arbeider på kvelden og natten.
- **Delt dagsverk:** Dersom du får et opphold mellom ordinær arbeidstid og nytt oppmøte på kveld, og arbeidsdagen strekker seg over 9 timer eller mer, kompenseres dette med en time ekstra lønn.
- **Vaktordninger:** For vakt på vaktrom beregnes arbeidstiden 1:1, men betales med 1/3 timelønn. For beredskapsvakt utenfor arbeidsstedet, hvor vakthavende er tilgjengelig innen en fastsatt tid, regnes arbeidstiden som 1:7, og kompenseres med 1/5 timelønn. Ved utrykning gjelder egne bestemmelser. Tilleggene er pensjonsgivende, og skal fremkomme på lønns-slippen.

Dette er en forkortet beskrivelse, for hele bestemmelsen henviser vi til Landsoverenskomst for Utdanning, og KS Hovedtariffavtalen som dere finner på folkehøgskoleforbundet.no.

IKV-ansatte får altså betalt lønnstillegg for særskilt arbeidstid per arbeidet time som er likt på alle skolene. For lærerne så er ulempetillegget likt for alle, justert kun for stillingsstørrelse, men antall timer de jobber kveld, natt og helg varierer mye mellom skolene.

Folkehøgskoleforbundet vil i alle forhandlinger med arbeidsgiverorganisasjonene KS og Virke arbeide for å øke godtgjøringen for de av medlemmene som utfører arbeid utenfor normalarbeidsdagen.

Angelina K Christiansen,
generalsekretær i Folkehøgskoleforbundet

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET:

EIT ATTRAKTIVT FORBUND FOR ALLE YRKESGRUPPER

Det er med audmjuk ærefrykt eg går inn i rolla som leiar for Folkehøgskoleforbundet i dei komande to åra. Samstundes er eg trygg på at eg har solid erfaring og mykje av den type kunnskap som skal til for å drive arbeidet vidare framover. Forbundet skal vere i front og stake ut kursen for frilynt folkehøgskule. I dette arbeidet er det avgjerande viktig at FHF har eit styre med engasjerte og erfarne medlemmer frå ulike skular rundt om i landet. Styret har etter landsmøtet fått ny samansetning med ei god blanding av tidlegare røynde styremedlemmer og nokre nye. Alle har god folkehøgskuleerfaring og kan bidra med nye perspektiv inn i styrearbeidet. I god tradisjon bygg vi på denne måten ei folkeleg rørsle og eit forbund med utgangpunkt i medlemmene sine erfaringar og visjonar for skuleslaget. I nært samarbeid med svært dyktige medarbeidarar i Brugata skal vi arbeide for medlemmene og skuleslaget sitt beste.

Dei beslutningar som er fatta av medlemmene på landsmøtet saman med ide- og prinsippprogrammet for frilynt folkehøgskule, legg klare føringer for arbeidet som skal utførast i komande periode. Det er omfattande og spennande. I tillegg må ein alltid ha lov- og regelverk som overordna vegvisar og styringsreiskap både for styret og sekretariatet. Styret er også eit kreativt forum som kan bidra ta med idear og visjonar frå eigne skular, som grunnlag for å skape retning i arbeidet.

Ei lang rekke markerte personar har hatt vervet som styreleiar bakover i tid. Desse personane har bidratt med sterke innlegg og presentert idear, artiklar, bøker og strukturar i ulike fora. Dette arbeidet har skapt eit flomlys av erfaring, dokumentasjon og kunnskap, som vi kan bruke når vi skal søke etter vegen inn i framtida. I sum har slike bidrag skapt dei spenningar og diskusjonar som må til for å forme frilynt folkehøgskule og gjort det til eit viktig skuleslag for Norge. Munnlege og skriftlege innlegg og diskusjonar er viktig også vidare framover. Utan eit levande ordskifte basert på kunnskap og engasjement vil FHF ikkje greie å spegle samfunnet eller vere i ein aktiv utviklingsprosess.

Omgrepet *danning* har blir sett under lupa og sett ord på ikkje

berre i folkehøgskulen sine debattspalter, men også i det generelle ordskiftet om innhaldet i det norske skulesystemet, - på alle nivå. Den generelle delen av læreplanen for grunnskulen har eit klart danningperspektiv, og det blir innført nye fag og arbeidsmåtar der ein freistar å ivareta noko meir enn dei pensumrelaterte, faglege perspektiva. Høgare utdanning tar også mål av seg å vere ein danningstinstitusjon noko som Bernt Hagtvedt sin antologi «Danning» tydeleg viser. Folkehøgskulen har dette som spesifikt lovbestemt oppdrag og vi må halde fast på at det skal vere fagleg og pedagogisk kvalitet på arbeidet på den einskilde skule. Det er særleg viktig når andre skuleslag kanskje pustar oss i ryggen. Med mange ulike yrkesgrupper og ulike utdanningsnivå vil det alltid vere ei utfordring å bidra til å skape gode faglege utviklingsprosessar som både har eit høgt fagleg nivå, og er tilpassa arbeidet den enkelte medarbeidar står i. Å formidle folkehøgskulen sine idear og finne former for det faglege arbeidet som møter den einskilde tilsett utifrå sitt nivå og behov er viktig arbeid og ei konstant utfordring. Slik vil vi også arbeide for å gjere forbundet til eit attraktivt forbund for alle yrkesgrupper.

Samarbeid mellom dei ulike organisasjonane internt i folkehøgskulen er ein føresetnad for å skape gode utviklingsprosessar. Organisasjonane har styrer og sekretariat med mange engasjerte medlemmer og tilsette. Å samarbeide med kollegaer med sterke meiningar er både spennande og utfordrande. Sjølv om det er ulike interesser der nokre representerer medlemmene og andre skulane, er det viktig at ein samarbeider konstruktivt internt og står samla utad.

Arbeidet med ny NOU var initiert i vår, og skal ta til i haust. Folkehøgskulelandskapet er representert med to velkvalifiserte røynde kandidatar, og vi ser spent fram til resultatet hausten 2022. Dette arbeidet er viktig for alle i folkehøgskulen, og vi skal bidra så langt det er mulig. Vi håper også på ein prosess der det blir høve til å drøfte dei problemstillingar som blir sett på dagsorden og den retning som ein ny NOU kan stake ut for oss alle.

Einar Opsvik, leiar i Folkehøgskoleforbundet

FOLKEHØGSKOLEUKA

I samarbeid med Fana folkehøgskule inviterte Folkehøgskoleforbundet, til «Folkehøgskoleuka» i august 2021. Til saman ca. 100 deltakarar var med på ulike kurs med fyldig og variert fagleg innhald. Etter eitt og eit halvt år med koronatiltak, avlyste arrangement og lite fysiske møter, er behovet for å møtast og utveksle erfaring og tankar, stort. Med fin sommartemperatur og god stemning kunne kjøkkenkurset briljere med «street-food» på avslutningsmiddagen siste kvelden. «Folkehøgskoleuka» blir også neste år arrangert på Fana folkehøgskule i veke 32.

PRINSIPPROGRAM FOR FRILYNT FOLKEHØGSKULE

Prinsippprogrammet for frilynt folkehøgskule er styret sitt viktigaste styringsdokument. Dette programmet vart sist redigert og vedtatt på landsmøtet i 2017. Nye revideringar av programmet skal skje kvart fjerde år. Representantar frå FHF og frå utvalde skular har i haust og vinter utarbeidd ei ny utgåve av prinsippprogrammet, og planen var å legge dette fram til drøfting og vedtak på landsmøtet i juni 2021. Medleimen i nemnda er: Tore Haltli (Fana), Marianne Jepsen (Oslofjord), Maria Øy Lojo (Fana), Bjørn Olav Nicolaisen (Namdals), og frå styret Einar Opsvik, Kristin Smith og Live Hokstad. Sidan landsmøtet i år vart komprimert og gjennomført i digital form, fann styret ikkje tilstrekkeleg tid eller rom for samtale om prinsippprogrammet. Styret har dermed rydda plass til ei avsluttande fysisk samling for nemnda, og ein grundigare gjennomgang av innspel frå høyringsrunda frå lokallag og andre engasjerte medlemmar. Nemnda skal møtast medio oktober og vil så oversende den endelege utgåva til forslag for nytt prinsippprogram. Styret vil så behandle forslaget og ta stilling til godkjenning frå landsmøtet.

NY SANGBOK!

Det blir i desse dagar arbeidd på spreng med å legge siste hand på verket med ny sangbok for frilynt folkehøgskule. Denne boka er ei av dei eldste bøkene som Cappelen forlag har gitt ut. Etter at sangboknemnda i løpet av vinteren og våren har fullført sitt arbeid med utvelging og bortvelging av sangar, har Cappelen forlag avklart alle rettigheter som knyter seg til tekstar og melodiar. Den nye sangboka har ferre sangar enn den foregåande, og vi håper at mange vil kjøpe boka og bruke den i sitt daglege arbeid. Dei siste omgangane med korrektur av tekstar og det notetekniske er gjennomført i løpet av sommaren. Deretter skal boka trykkast, og dersom alt går etter planen er boka klar 15. oktober. Orientering om boka og rettleiing for bestilling blir sendt ut til alle i eige rundskriv.

REVIDERT SMITTEVERNVEILEDER

Folkehøgskuleorganisasjonene har gjennom hele pandemien jobbet tett saman for å bidra til å håndtere de utfordringene skoleslaget har stått ovenfor. I begynnelsen av august sendte vi ut en revidert utgåve av Smittevernveileder for folkehøgskolene, sammen med et informasjonsskriv om andre tema koronapandemien har gjort aktuelt denne høsten. Vi ønsker alle skolene en god og trygg skolestart!

NY NOU FOR FOLKEHØGSKULEN

Astrid Moen (Sund folkehøgskule) og Gunnar Birkeland (Folkehøgskolen Sørlandet, og leiar i NKF) skal representere folkehøgskulelandskapet, og ta del i arbeidet med ny NOU for folkehøgskulen. Arbeidet startar i haust og skal avsluttast i oktober 2022. Mandatet for arbeidet er offentliggjort frå departementet og det blir initiert ein grundig gjennomgang av folkehøgskulen sitt sam-

funnsmandat og oppgåver. Etter kvart som ulike tema blir sett på dagsorden blir det også oppretta arbeidsgrupper der ein utfordrar representantar frå ulike skular til å delta. Ein får såleis ein open prosess med brei deltaking. Dette arbeidet er viktig for folkehøgskulen si framtid.

LEDERFORUM OG ÅRSMØTE I IF

Vi ønsker velkommen til Lederforum med årsmøte i IF onsdag 10. – fredag 12. november. Lederforum er vår årlige felles arena for rektorer og assisterende rektorer/inspektører i frilynt folkehøgskole, og legges i år til Quality Hotel Hasle Linje i Oslo. Programmet er ennå ikke klart, men sett av datoen til dette etterlengtede treffpunktet allerede nå!

ÅRETS VIKTIGSTE KONFERANSE FOR TILLITSVALGTE

21. til 23. september holdes årets tillitsvalgtkonferanse – som alltid på Sanner Hotell på Gran. Dette er en viktig årlig felles møteplass for lokallagsledere, både fra frilynte og kristne folkehøgskoler.

Nye tillitsvalgte inviteres til forkurs den 20. september. Det vil bli gitt en grunnleggende innføring i det å være tillitsvalgt, og i de viktigste saksområdene en tillitsvalgt oftest møter. I hovedkonferansen blir tillitsvalgte oppdatert på det som er nytt innen lov og avtaleverk, og i år vil vi også gjennomgå lokale forhandlinger.

Tillitsvalgtkonferansen er gratis og gir rett til fri med lønn for deltakelse, samt eventuell refusjon av vikarmidler til skolen. Innkalling og program er sendt ut, og du finner det også på www.frilyntfolkehogskole.no under kalender.

Angelina Christiansen og Einar Opsvik

MEDLEMSFORDELER KORT FORTALT:

Engasjement i lønns- og arbeidsforhold: Folkehøgskoleforbundet gir sine medlemmer mulighet til engasjement og innsats for å bedre egne og arbeidskollegers lønns- og arbeidsforhold.

Kurstilbud i Folkehøgskoleforbundet: Folkehøgskoleforbundet tilbyr medlemmer og tillitsvalgte gratis kurs og skolering i tariff – og forhandlingskunnskap, arbeidsrett og tillitsvalgtarbeid.

Forsikringsordninger: Folkehøgskoleforbundet tilbyr medlemmene gunstige forsikringsordninger i samarbeid med Utdanningsforbundet og Tryg Forsikring.

Fortløpende informasjon: Som medlem i Folkehøgskoleforbundet får du fortløpende informasjon om tariffsaker og andre forhold som berører din arbeidssituasjon. Dette skjer gjennom tillitsmannsapparatet, elektronisk nyhetsbrev, Folkehøgskoleforbundets hjemmesider og medlemsbladet «Folkehøgskolen».

Utvalg for alle: Folkehøgskoleforbundet har etablert utvalg for lærere, utvalg for praktisk personale og et skoleutviklingsutvalg. For rektorene er det etablert et eget landsdekkende lokallag.

Vil du vite mer:
frilyntfolkehogskole.no/fhf/medlem/

PEDAGOGISK UTVIKLING

ESPENS 3 ANBEFALINGER:

Jeg har fått æren av å lage en ny spalte i magasinet. I kraft av min stilling som rådgiver for pedagogisk utvikling. Jeg har tenkt mye på dette. Hva skal den inneholde? I hvor stor grad bør det handle om pedagogikk? Hva kommer leserne til å tenke om det ikke handler om pedagogikk i det hele tatt? Jeg har bestemt meg for å ta sjansen. Sjansen på å lage en spalte med 3 anbefalinger som kan inspirere, motivere, overraske og kanskje til og med provosere?

SCENEKUNST:
ENGLER I AMERIKA – DEN NATIONALE SCENE I BERGEN

Bli med til storbyen New York slik det så ut på 80-tallet. En tid der homoseksualitet var skambelagt, og Aids ansett som en straff. «Engler i Amerika» er et ikonisk mesterverk. Spilt over hele verden. Sist på Nationaltheatret til elleville kritikker. Vi befinner oss i et moralsk univers som kollapser. Det handler om religion og politikk, rase og minoriteter, fornektelse og livsvilje. Teaterstykket berører det som utgjør et demokrati, eller mangelen på det. Det kan kjennes lenge siden 80-tallet, men fortsatt synes noen at det er problematisk med drag som folkehøgskolefag. Unn deg selv og elevene dine denne viktige historien. Vi har langt igjen!

FRILUFTSLIV:
TOPPTUR TIL MÅTIND PÅ ANDØYA (408 MOH)

En luftig og eventyrlig topptur. Det er som å stige inn i en melkesjokoladereklame.

Personlig sto jeg lamslått og måpte i sikkert 5 minutter. En utrolig utsikt over endeløst hav, majestetiske fjell og kritthvite strender. Nord-Norge på sitt beste! Det er bratt langs stupet, men flate partier på toppen. Så her er høydeskrekk ingen hindring. En tur man vil snakke om i lang tid! Og det beste av alt: overkommelig for alle!

LITTERATUR:
LIVET ER DEN ENESTE MÅTEN – WISLAWA SZYMBORSKA

Wislawa ble tildelt Nobelprisen i litteratur i 1996. Og det er ikke uten grunn. Hennes lyrikk er enkel, åpen og klar. Den sier noe om det hverdagslige i oss mennesker. Og det på en kraftfull og konkret måte. Hun betraktes som en av etterkrigstidens fremste poeter. Presenter noen av hennes dikt for elevene dine. Jeg vil gjerne høre hva de synes. «Hun klarer å fange tilværelsens meningsløshet og tristhet, men likevel være livsbejaende,» mente Woody Allen. -Det er jo ikke verst bare det!

Espen Bråten Kristoffersen

Lar du deg inspirere, motivere eller provosere? La meg høre det!

espen@folkehogskole.no

FRILYNT FOLKEHØGSKOLE PÅ OSLO

PRIDE

Frilynt folkehøgskole er i år offisiell Stolt Alliert av Oslo Pride. I juni var vi på plass over fire dager med egen stand i Pride Park under årets festival. Tross koronabegrensinger var standen godt besøkt og vi hadde mange gode samtaler med besøkende om frilynt folkehøgskole og mangfold. Vår nye frilynte pridetatovering var også svært populær!

Eirin Høiseth

frilynt fri|lynt liberal, tolerant,
framskrittssvennlig,
fritenker, vidsynt

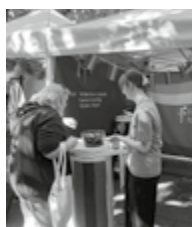

Foto: Informasjonskontoret for folkehøgskolen

NYTT FRA IF

TO NYE FOLKEHØGSKOLER ER I GANG

I år er det to nye folkehøgskoler som har tatt imot elever for aller første gang. Stord folkehøgskole er en IF-skole og Sjøholt folkehøgskole er en IKF-skole.

FRAMGANG FOR IF-SKOLENE

Det var flere ungdommer i år enn i fjor som valgte å gå på en IF-skole. Framgangen 1. august var på 1 prosent. Dessverre var det noe tilbakegang i antall som har valgt å begynne på en IKF-skole og det er derfor en samlet tilbakegang på rundt 1 prosent.

De fleste linjetyper har framgang, men det er en linjetype som har hatt tilbakegang på de fleste skoler og det er linjer der studieturen er sentral. Det gjelder spesielt linjer som solidaritetslinjer og reiselivslinjer. Vi må anta at usikkerhet rundt studieturene, på grunn av korona, er hovedårsaken til denne tilbakegangen.

LEDERFORUM OG ÅRSMØTE

Årets Lederforum og årsmøte i IF blir 10.-12. november på Hotel Hasle Linie i Oslo.

FELLES STRATEGI- OG HANDLINGSPLAN

For første gang er IF og IKF i gang med å lage felles strategi- og handlingsplan. IF og IKF har i flere år jobbet svært tett sammen om informasjons- og markedsføringsarbeidet, men i år er første gang vi lager felles strategi- og handlingsplan.

Begge skal vedtas henholdsvis på årsmøtet til IKF i oktober og årsmøtet til IF i november.

FØLG FRILYNT FOLKEHØGSKOLE

- Følger du Frilynt folkehøgskole på Facebook og Instagram?
- Er du med i gruppen Ansatte i frilynt folkehøgskole på Facebook?

Delta i diskusjonene og følg med på hva som skjer på andre frilynte folkehøgskoler.

NOTERT

BONDEOPPRØR

Sylvi Listhaug fekk gjennomslag for store endringar i landbruksreguleringane og heva mellom anna taket for mjølkeproduksjonen til det doble. Det skulle løne seg å satse. Bonden skulle setjast fri.

Bjørke seier mange bønder følte seg pressa til å byggje ut.

- Ein fekk bønder til å tru at ein anten måtte slutte eller byggje ut drifta. Bønder gjorde seg avhengige av leigejord og leigekvotar, og leigepreisane auka. Eg kjenner døme på bønder som leiger ut kvote og jord, som har like god inntekt som då dei var aktive bønder.

Dag og Tid

FAGFORENINGSKNUSING

Amazon er ikke minst USAs andre største arbeidsgiver. Antallet ansatte i landet (800.000 ekskludert de mange sesongarbeiderne) har økt under pandemien. Ifølge magasinet The Atlantic mottok en tredel av Amazons arbeidsstokk i Arizona i 2017 statlig matstøtte (Federal Supplemental Nutrition Assistance Program). I tillegg gjør Amazon det svært vanskelig å organisere seg – det bruker store summer på fagforeningsknusing, og jobben i seg selv er isolerende.

Klassekampen

HVORDAN VELGE KLÆR OG TEKSTILER SOM ER BÆREKRAFTIGE?

Tall fra 2019 viste at utslipp fra tekstilindustrien står for hele 8 % av verdens klimagassutslipp, hvorav ca. 80 prosent av utslippene skjer i forbindelse med produksjonen. Noe av det mest miljøvennlige du derfor kan gjøre er å ikke kjøpe nytt, og heller finne måter å bruke det man allerede har. Samtidig finnes det sertifiseringsordninger for å gjøre produksjonen mer miljøvennlig og bedre arbeidsforhold i tekstilindustrien. I denne artikkelen presenteres flere tips til folkehøgskolene for bærekraftige valg.

Tekst: Brita Phuthi, internasjonal rådgiver i Folkehøgskolerådet

BYTT ELLER LÅN

Folkehøgskoler har allerede mange gode tiltak som bidrar til mindre forbruk av klær, som byttekvelder, reparasjonsverksted, valgfag i redesign etc. Noen elever har arrangert «Green Friday» som et alternativ til butikkenes årlige «Black Friday». Folkehøgskolebloggen har også gitt kommende elever flere nyttige tips til hvordan få tak i brukt utstyr, hvor ett av tipsene er å vente med noe utstyr til man er på skolen slik at man kan få veiledning av lærer og unngå bomkjøp.

I tillegg til å kjøpe brukt utstyr og klær er det også mulig å låne, enten av romkameraten eller gjennom et selskap. Kanskje kan skolen lage et permanent bytterom eller en intern nettside for utlån av klær eller utstyr?

BRUK TEKSTILER DU ALLEREDE HAR

Ved Møre Folkehøgskule erfarte de at det er lurt å vurdere konsekvensene av det man planlegger før man gjennomfører (Globalvettregel 1). Elevene på friluftslivlinjen til lærer Tor-Erik Moen ønsket å sy egne handlenett og gikk i gang med å finne ut hvor de kunne få kjøpt miljøvennlig og etisk bomull. Før bestillingen ble gjennomført, fant de ut at det ville være enda mer miljøvennlig å bruke stoff som man allerede hadde fra før. Skolen hadde flere gamle telt liggende, som egnet seg ypperlig til å få nytt liv som handlenett. Dette ble et godt valg, og gøy for en friluftslivlinje å gjenbruke turtelt.

Skolegenser er populært på folkehøgskoler, og her finnes det også ulike løsninger som er mer bærekraftig. I en oversikt Internasjonalt Utvalg for folkehøgskolen (IU) laget om bærekraftige skolegensere i 2019 kan man bl.a. lese om Agder folkehøgskole som i flere år nå har brukt gensere elevene har fra før, eller kjøpt på bruktmarked og trykket skolens logo på disse. Skolen har t.o.m. gått inn i innkjøp av en trykkeskinner slik at elevene selv kan gjøre dette. Flere skoler har latt seg inspirere av dette tiltaket.

TIPS VED KJØP AV NYE KLÆR

Dersom man likevel velger å kjøpe nytt, er det flere faktorer som er viktige å tenke på før man kjøper. Hvilken type tekstil det er har innvirkning både på utslipp knyttet til produksjonen, men også hvordan plagget f.eks. kan spre mikroplast under vask. Videre er det viktig å vite noe om produksjonsforholdene for menneskene som lager klærne. Her er f.eks. sertifiseringen til Fairtrade relevant, og over 20 folkehøgskoler er i dag godkjente som Fairtrade-skoler fordi de handler matvarer etc. som er Fairtrade-merket. Fairtrade stiller krav til alle leddene i en råvares verdikjede: bøndene og plantasjene som dyrker råvarene, aktører som viderefører råvarene, aktører som handler med Fairtrade-sertifiserte råvarer, og merkevarer som kjøper Fairtrade-sertifiserte råvarer og Fairtrade-merker sine produkter. Kontrollen og sertifiseringen blir utført av en uavhengig tredjepart. I guiden IU lagde for ett par år siden finnes flere eksempler på virksomheter som selger Fairtrade-sertifisert klær.

MOMSFRITAK PÅ REPARASJON?

Det er mange måter å bidra til å redusere utslippsprosenten fra tekstilindustrien – først å fremst gjennom å forbruke mindre og gjenbruke, men også ved å handle fra selskaper som setter etikk og bærekraft høyest på agendaen. Et annet viktig insentiv er pris – det bør være billigere å reparere enn å kjøpe nytt. Derfor er det flere organisasjoner og bedrifter som jobber for at regjeringen må kutte merverdiavgift på reparasjon og utleie av klær og utstyr. Sverige gjennomførte kutt i mva. allerede i 2017. Kanskje folkehøgskolene kan henge seg på og støtte moms-kutt saken i Norge?

Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/9vrE8d/fn-rapport-klesindustrien-staar-for-stoerre-utslipp-enn-fly-og-skip>
Folkehøgskolebloggen: <https://www.folkehogskole.no/blogg/green-friday-med-bruktmarked>
Folkehøgskolebloggen: <https://www.folkehogskole.no/blogg/de-beste-tipsene-for-a-handle-brukt-utstyr-til-folkehogskolen>
Se www.folkehogskoleradet.no/iu-globalvettreglene
Folkehøgskolerådet: <https://www.folkehogskoleradet.no/post/b%C3%A6rekraftige-skolegensere>
Naturvernforbundet: <https://naturvernforbundet.no/miljovennlig-tekstil/miljovennlig-klar-og-tekstiler-article39821-3638.html>

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE

4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

ARBEIDERBEVEGELSENS FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER

2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ingvild Tollehaug Jevne
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE

3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE

5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE

2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverum.fhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE

4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Aslak J. Brekke
www.evje.fhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE

5259 Hjeltestad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE

Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE

1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE

2760 Brandbu
Tlf.: 63 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Janne Merete Sukka
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE

5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Harald Markussen
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN – NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE

3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Lars Petersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE

4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE

4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE

8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE

5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Geir Rydland
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE

6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Einar Opsvik
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKULE

7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN

2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Konstituert rektor: Signe Therese Strøm
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK

3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor:
Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKEHØGSKOLAN

Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhs.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE

6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE

8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE

9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE

2630 Ringebu
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE

3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SANDEFJORD FOLKEHØGSKOLE

3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringsdal.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE

3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Kristine Rønning
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE

4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Rektor: Arne Bratteklev
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØGSKOLE

Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestad
www.skapmandal.no

SKJEBERG FOLKEHØGSKOLE

1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Rektor: Lene Dyrkorn
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE

7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE

2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

STORD FOLKEHØGSKULE

5411 Stord
Tlf.: 40 40 17 53
Rektor: Torunn Laurhammer
www.stordfhs.no

SUND FOLKEHØGSKULE

7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE

5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE

2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE

7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TOTEN FOLKEHØGSKULE

2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Rektor: Live Hokstad
www.toten.fhs.no

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE

7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE

8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE

5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Konstituert rektor: Siren Øyan Kulbeck
www.voss.fhs.no

ÅL FOLKEHØGSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE

3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Rektor: Ann-Kristin Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Bjørn Berentsen
www.aasane.fhs.no

Eg vil slå eit slag for middelmådigheit, for feil og manglar, det menneskelege og herleg uperfekte! Vi ser dessverre ofte supre jenter som aldri føler seg gode nok, dyktige nok, pene nok. Og kjempebra gutar som slit med sjølvtilitt, og opplever at det berre er «dei andre» som kan bli likt eller skaffe seg kjærast. På folkehøgskulen har eg heldigvis mange gonger også sett at usikre (for ikkje å sei livredde) ungdommar møter nokon som forelskar seg i dei trass i skjønnhetsflekke og trøblete sjølvbilde. Det er så godt å sjå at kjærleiken vinn over eit jag etter det perfekte. Menneskeleg perfektjon er trass alt både umuleg og uinteressant, så difor vil eg dele sonette nr 130 av William Shakespeare. Han harselerer med den svulstige sjargongen i andre romantiske tekstar, som opphøger den elska til noko heilt utopisk. Teksten kan vera ei påminning om at kjærleiken er like sterk om din utkåra ser ut som ei youtube-stjerne eller ikkje. Kven vil ha ei gudinne, om du kan få ein kjærast med beina godt plassert på jorda?

Ha eit godt nytt folkehøgskuleår, alle kolleger!

SONETTE NR 130 AV WILLIAM SHAKESPEARE

My mistress' eyes are nothing like the sun;
Coral is far more red than her lips' red;
If snow be white, why then her breasts are dun;
If hairs be wires, black wires grow on her head.
I have seen roses damasked, red and white,
But no such roses see I in her cheeks;
And in some perfumes is there more delight
Than in the breath that from my mistress reeks.
I love to hear her speak, yet well I know
That music hath a far more pleasing sound;
I grant I never saw a goddess go;
My mistress, when she walks, treads on the ground.
And yet, by heaven, I think my love as rare
As any she belied with false compare.

William Shakespeare

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Eli Hårklau er lærer på linja Skuespiller for scene og skjerm ved Sunnhordland folkehøgskule. Hun ble utfordret av Elisabet Dale – Fana folkehøgskule

Brit Helene Valla ved Vefsn Folkehøgskole utfordres til neste nummer av magasinet.